

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÜST KUŞAK EBEVEYNLİK TUTUMLARININ
KİŞİLERİN EBEVEYNLİK TUTUMLARINI
YORDAYICI ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Selim KARAMAN

İstanbul

Haziran, 2019

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÜST KUŞAK EBEVEYNLİK TUTUMLARININ KİŞİLERİN
EBEVEYNLİK TUTUMLARINI YORDAYICI ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Selim KARAMAN

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf BİLGE

İstanbul

Haziran, 2019

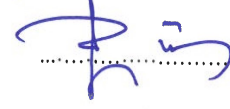
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Anabilim Dalı, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Yusuf BİLGE

Üye Dr. Öğr. Üyesi Turgay ŞİRİN

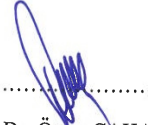

Üye Prof. Dr. Üyesi Ahmet ŞİRİN

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Ömer ÇAHA

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Üst Kuşak Ebeveynlik Tutumlarının Kişilerin Ebeveynlik Tutumlarını Yordayıcı Etkisi” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Selim KARAMAN

ÖNSÖZ

Araştırmamdaki her aşamada bana yardımcı olan değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Yusuf BİLGE' ye,

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca yardım, bilgi ve tecrübeleri ile bana sürekli destek olan psikoloji ve aile danışmanlığı bölümündeki hocalarıma,

Verdiğim her kararda yanımda olan, hayatımın her alanında büyük emek ve sabırla destek olan aileme,

Son olarak bilimsel bir çalışmaya katkı sağlamak dışında hiçbir karşılık beklemeyen tüm katılımcılara emekleri ve destekleri için teşekkür ederim.

Selim KARAMAN

İstanbul-2019

ÖZET

ÜST KUŞAK EBEVEYNLİK TUTUMLARININ KİŞİLERİN EBEVEYNLİK TUTUMLARINI YORDAYICI ETKİSİ

Selim KARAMAN

Yüksek Lisans, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi

Tez danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Yusuf BİLGE

Haziran-2019, 82 + xiii Sayfa

Bu çalışmada üst kuşak ebeveynlik tutumlarının kişilerin ebeveynlik tutumlarını yordayıcı etkisinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmada İstanbul ilinde yaşayan 148 aile çalışmaya dâhil edilerek 148 anne (%33,33), 148 baba (%33,33) ve 148 çocuk (%33,33) olmak üzere toplam 444 kişilik bir örneklem kullanılmıştır. Annelerin yaş aralığı 34-58 (42,64±5,17), babaların yaş aralığı 38-62 (46,42±4,95) ve çocukların yaş aralığı ise 14-19 (16,72±,93)'dur.

Çalışmada Kuzgun ve Eldeleklioğlu tarafından 1999'da geliştirilen Anne Baba Tutumları Ölçeği kullanılmıştır. Ergen ve yetişkinlere uygulanabilen bu ölçekle, anne babaların demokratik, koruyucu/istekçi ve otoriter tutumları ölçülmüştür. Ayrıca çalışmada üst kuşak ebeveynlik tutumları (demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter) bağımsız değişken, alt kuşak ebeveynlik tutumları (demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter) ise bağımlı değişken olarak çoklu doğrusal regresyon analizine tabi tutulmuştur. Çocukların, erkeklerin (babaların) ve kadınların (annelerin) algıladıkları

ebeveyn tutumlarının karşılaştırılması sonucunda, çocukların algıladıkları anne demokratik tutum ortalamaları, erkeklerin (babaların) ve kadınların (annelerin) algıladıkları anne demokratik tutum ortalamalarına göre anlamlı seviyede yüksek çıkmıştır. Çocukların, erkeklerin (babaların) ve kadınların (annelerin) algıladıkları ebeveyn tutumlarının karşılaştırılmasından elde edilen diğer bir sonuçta, çocukların algıladıkları baba demokratik tutum ortalamalarının, erkeklerin (babaların) ve kadınların (annelerin) algıladıkları baba demokratik tutum ortalamalarına göre anlamlı seviyede yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Çocukların, erkeklerin (babaların) ve kadınların (annelerin) algıladıkları ebeveyn tutumlarının karşılaştırılması sonucunda, çocukların algıladıkları baba otoriter tutum ortalamaları, erkeklerin (babaların) ve kadınların (annelerin) algıladıkları baba otoriter tutum ortalamalarına göre anlamlı seviyede düşük bulunmuştur. Diğer tutumlar arasında ise anlamlı seviyede bir farka ulaşamamıştır. Anne Baba Tutumları Ölçeğinden elde edilen veriler doğrultusunda kadınların demokratik ebeveyn tutumlarını üst kuşak anne demokratik tutumu ve negatif yönde üst kuşak baba otoriter tutumu tarafından yordandığı görülmüştür. Kadınların otoriter ebeveyn tutumlarını ise üst kuşak anne otoriter tutumu ve baba koruyucu/istekçi tutumu tarafından yordandığı saptanmıştır. Ayrıca kadınların koruyucu/istekçi ebeveyn tutumlarını üst kuşak baba koruyucu tutumu ve anne koruyucu/istekçi tutumunun açıkladığı bulunmuştur.

Erkeklerin ebeveynlik tutumlarının üst kuşak tutumları tarafından yordanmasına yönelik analiz sonuçlarında ise erkeklerin demokratik ebeveyn tutumlarını üst kuşak baba demokratik tutumunun yordadığı bulunmuştur. Erkeklerin otoriter ebeveyn tutumlarını üst kuşak baba otoriter tutumunun açıkladığı görülmüştür. Erkeklerin koruyucu istekçi ebeveyn tutumlarını ise üst kuşak baba koruyucu/istekçi tutumunun yordadığı saptanmıştır.

Analiz sonuçları incelendiğinde kadınların ebeveynlik tutumlarında üst kuşak farklı anne ve baba ebeveynlik tutum kombinasyonlarının etkili olduğu; erkeklerin ebeveynlik tutumlarında ise üst kuşak baba ebeveynlik tutumlarının tekrarlandığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ebeveynlik tutumları, ebeveyn-çocuk ilişkisi, üst kuşak etkisi

ABSTRACT

**THE PREDICTIVE EFFECT OF THE PARENTAL ATTITUDES
OF THE UPPER-GENERATIONS ON THE PARENTAL
ATTITUDES OF THE INDIVIDUALS**

Selim KARAMAN

Master, Family Counseling and Education Sciences

Thesis Supervisor: Dr. Yusuf Bilge

June-2019, 82 + xiii pages

This study aims at determining the predictive strength of upper-generation's parental attitudes for predicting the male and female individuals' parental attitudes.

In this research, a sample of 444 individuals in total is surveyed. The subject sample consists three equal groups (mothers, fathers, and children) of 148 individuals where each one of them corresponds to 33,33 % of the whole sample. The sampling age ranges from 34 to 58 for participating mothers, from 38 to 62 for participating fathers, and from 14 to 19 for participating children whereas, the average ages are respectively 42.63, 46.41 and 16.27.

In the methodology, the Mother-Father Attitudes Scale that was developed by Kuzgun and Eldeleklioglu (1999) was utilized. In this scale which may apply to teenagers and adults, (1) democratic, (2) protective/demanding, and (3) authoritarian parental attitudes are measured. In a multiple linear regression analysis, the upper-

generation's parental attitudes as the independent variable are regressed on the lower-generation's parental attitudes which is the dependent variable. According to the results from the analyses, it is observed that women's democratic parental attitudes are positively correlated with the upper-generation mother's democratic attitudes and negatively correlated with the upper-generation father's authoritarian attitudes. On the other hand, the results point out that women's authoritarian parental attitudes are determined by the upper-generation mother's authoritarian attitudes and the upper-generation father's protective/demanding attitudes. It is also found that women's protective/demanding parental attitudes are explained by the upper-generation father's protective and the upper-generation mother's protective/demanding attitudes.

Furthermore, according to the results on the male parental attitudes explained by the upper-generational attitudes, it is found that the male democratic parental attitudes as well as the authoritarian and the protective/demanding ones are shaped directly by the upper-generation father's democratic, authoritarian, and protective/demanding attitudes in respect.

To sum up, the analytical arguments suggest that the female parental attitudes are influenced by a combination of the upper-generation mothers' and fathers' parental attitudes whereas, the male parental attitudes replicate the upper-generation fathers' parental attitudes.

Keywords: Parental attitudes, parent-child relationship, upper-generational influence

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Sayıltılar (Varsayımlar)	4
1.5. Sınırlılıklar	4
1.6. Tanımlar	5
İKİNCİ BÖLÜM	6
LİTERATÜR	6
2.1. EBEVEYN-ÇOCUK İLİŞKİSİNE YÖNELİK TEORİLER VE YAKLAŞIMLAR.....	6

2.1.1. Freud'un Psikoseksüel Gelişim Teorisi	6
2.1.2. Erikson'un Psikososyal Gelişim Teorisi	8
2.1.3. Etolojik ve Bağlanma Teorisi	11
2.1.4. Sosyal Öğrenme Teorisi	15
2.1.5. Bilişsel Teoriler	17
2.1.6. Ekolojik Sistemler Teorisi	20
2.2. EBEVEYN TUTUMLARI	22
2.3. EBEVEYN TUTUMLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER	31
2.3.1. Ailenin Sosyo-Ekonomik Durumu	33
2.3.2. Anne Babanın Eğitim Durumu	34
2.3.3. Anne Babanın Kendi Yetiştirme Biçimi	35
2.3.4. Çocuğun Yaşı ve Doğum Sırası	36
2.3.5. Çocuğun Cinsiyeti	38
2.4. BAŞARILI EBEVEYN-ÇOCUK İLİŞKİSİ	39
2.5. AİLE FONKSİYONLARI-İŞLEVLERİ	41
2.5.1. Sağlıklı-İşlevsel Ailelerin Özellikleri	41
2.5.2. Sağlıksız-İşlevsel Olmayan Ailelerin Özellikleri	42
2.6. AİLE YAPISI	44
2.7. AİLE YAŞAM DÖNGÜSÜ	45
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	50
YÖNTEM	50
3.1. Katılımcılar	50
3.2. Veri Toplama Araçları	51
3.2.1. Demografik Bilgiler Formu	52
3.2.2. Anne Baba Tutumları Ölçeği (ABTÖ)	52

3.3. İşlemler	52
3.4. Veri Analizi	53
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	54
BULGULAR	54
BEŞİNCİ BÖLÜM	63
SONUÇ VE ÖNERİLER	63
KAYNAKÇA	67
EKLER	72
EK 1. Anne Baba Tutumları Ölçeği Yönerge ve Demografik Bilgiler Formu	73
EK 2. Erkeklerin ve Kadınların Annelerini Değerlendirdiği Form	74
EK 3. Erkeklerin ve Kadınların Babalarını Değerlendirdiği Form	76
EK 4. Çocukların Annelerini Değerlendirdiği Form	78
EK 5. Çocukların Babalarını Değerlendirdiği Form	80
ÖZGEÇMİŞ	82

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1.	Freud'un Öne Sürdüğü Psikoseksüel Gelişim Aşamaları.....	7
Tablo 2.2.	Erikson'a Göre Psikososyal Evreler.....	9
Tablo 2.3.	Piaget'nin Bilişsel Gelişim Evreleri.....	17
Tablo 2.4.	Baumrind'in (1971) Anne- Baba Tutumuna İlişkin Sınıflaması	29
Tablo 2.5.	Maccoby ve Martin'in (1983) İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli	30
Tablo 2.6.	Duvall'in Sekiz Aşamalı Yaşam Döngüsü.....	45
Tablo 2.7.	Aile Yaşam Döngüsü Modelleri.....	47
Tablo 3.8.	Üst kuşak ebeveyn tutumlarının kişilerin ebeveynlik tutumlarını yordama etkisi çalışmasında ki örneklem grubunun demografik özellikleri.....	51
Tablo 4.9.	Çocukların, erkeklerin (babaların) ve kadınların (annelerin) algıladıkları ebeveyn tutumları ortalama ve standart sapmaları	55
Tablo 4.10.	Çocukların algıladıkları ebeveyn tutum ortalamalarının cinsiyete göre karşılaştırılması.....	55
Tablo 4.11.	Kadın (anne) ve erkek (baba) katılımcıların algıladıkları üst kuşak ebeveyn tutum ortalamalarının karşılaştırılması.....	56
Tablo 4.12.	Kadın ve erkeklerin ebeveynlik tutumları ile yaşları arasındaki korelasyon katsayıları.....	57
Tablo 4.13.	Üst kuşak ebeveyn tutumları ile kişilerin ebeveynlik tutumları arasındaki korelasyon katsayıları.....	59

Tablo 4.14.	Kadınların ebeveynlik tutumlarının üst kuşak tutumları tarafından yordanma gücüne yönelik regresyon analizi sonuçları.....	61
Tablo 4.15.	Erkeklerin ebeveynlik tutumlarının üst kuşak tutumları tarafından yordanma gücüne yönelik regresyon analizi sonuçları	62

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1.	Bağlanma Gelişimindeki Çeşitli Öğelerin İç İçe Geçmesi.....	13
Şekil 2.2.	Bandura'nın Sosyal Bilişsel Modeli	16
Şekil 2.3.	Vygotsky'nin Yakınsak Gelişim Alanı	19
Şekil 2.4.	Bronfenbrenner'nin Ekolojik Kuramı	21
Şekil 2.5.	Basit Tutum- Davranış; İlişkisi	23
Şekil 2.6.	Tutum Objesi ve Tutum Öğeleri	24
Şekil 2.7.	Önerilen Kavramsal Model	32
Şekil 2.8.	Bowen'ın Benliğin Farklılaşması Aralığı.....	40

KISALTMALAR LİSTESİ

SPSS : (Statistic Packets For Social Sciencas) Sosyal Araştırmalar İçin İstatistiksel Program Paketi

ABTÖ : Anne Baba Tutumları Ölçeği

Vs : Vesaire

Akt : Aktaran

ev : Çeviren

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Araştırmanın giriş bölümünde; problem durumuna, araştırmanın amacına, önemine, sınırlılıklarına, varsayımlara ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Psikoloji alanında incelenen en temel konulardan birisi ebeveynlerin çocukları üzerindeki etkileri olmuştur. Özellikle gelişim psikolojisi ve sosyal psikoloji alanlarında ebeveyn tutumlarına yönelik araştırmalar yürütülmektedir. Ebeveynlik, psikoloji biliminin yanı sıra sosyoloji, antropoloji, tarih, biyoloji ve hukuk gibi disiplinlerin ilgilendiği geniş bir alandır (Sayıl ve Yağmurlu, 2012: 15).

İnsan gelişiminin açıklanabilmesinde hem biyolojik hem de çevre faktörünün göz önünde bulundurulması gerektiği kabul edilmektedir. Gelişim, biyolojik ve çevre özelliklerinin birbirini etkilemesiyle ele alındığında, ebeveyn tutumlarının çocukların gelişimini etkileyen önemli bir faktör olduğu ifade edilebilir. Çocuğun sosyal yaşantısının ve kişilik özelliklerinin şekillenmesinde çevre özellikleri açısından ele alındığında tek kaynak aile olmasa da ilk ve kalıcı etkileşimlerin ailede başlamasından dolayı en temel faktör olarak değerlendirilebiliriz.

Toplumun en küçük birimi olan ailenin, insan yaşamında önemli bir yeri bulunmaktadır. Aile, çocuğun doğumundan gelişim süreçlerine kadar çocuk ile ilk etkileşim içerisinde olan ebeveynleri içermesi nedeniyle çocuk için önemli bir rolü barındırmaktadır. Çocuğun doğumundan itibaren aileyle olan etkileşimi önem teşkil etmektedir. Bu etkileşim, çocuğun kişiliğinin gelişimini ve gelecek yaşamında çevresiyle kuracağı ilişkilerin temelini oluşturacaktır. Çocukların, ebeveynlerinden algıladıkları tutumlar yetişkinlik döneminde sergiledikleri ebeveynlik tutumları

üzerinde de etkili midir? Çocukların, yetişkinlik döneminde sergiledikleri ebeveynlik tutumları üzerinde, cinsiyete göre özdeşim kurmaları söz konusu mudur? Bu gibi sorulara araştırmamızın kapsamında açıklık getirilmeye çalışılacaktır.

Çocuğun psikolojik, fiziksel ve sosyal gelişiminde ebeveynlerinin tutumları önemli bir rol oynar. Ebeveyn tutumları, anne babaların içerisinde buldukları aile ortamının, kendi yetişmiş oldukları aile ortamının ve çevre şartlarının etkisiyle oluşturmuş oldukları çocuk yetiştirme değerlerini ve davranışlarını kapsamaktadır. Bu nedenle farklı ebeveyn tutum ve davranışlarını ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle araştırmacılar, ebeveynliği açıklayabilmek için farklı ebeveyn özellikleri öne sürmüşlerdir.

Araştırmacılar farklı ebeveyn tutumları öne sürmelerine rağmen en genel ebeveyn tutumları olarak demokratik ve otoriter tutum ele alınabilir. Çocuklarına karşı demokratik tutum gösteren anne-babalar onları ayrı bir birey olarak görüp, değer verirler. Bu yaklaşım çocukların bağımsız bir kişilik geliştirmelerine katkı sağlamaktadır. Demokratik tutum sergileyen ebeveynler çocuğunun gelişim düzeyinin farkında olarak onun uygun davranışlar göstermesi için uygun ortam yaratmaya çalışır. Çocuğun ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra ona karşılıksız sevgi gösterilir (akt. Kulaksızoğlu, 2005: 171). Otoriter tutum gösteren ebeveynler ise çocuğun davranışlarını kısıtlar. Çocuğun isteklerini dikkate almazlar. Anne-baba sözlerinin doğru olarak kabul edilmesi gerektiğine inanır. Otoriter ailelerde ebeveynler sert, titiz ve kontrollüdür. Böyle bir ortamda yetişen çocuğun, sosyal ve iletişim becerilerinin düşük olduğu, güvensizlik yaşadığı ve düşük benlik saygısına sahip olduğu görülür. Diğer bir ebeveyn tutumu olan koruyucu tutumda ise anne-babalar çocuklarını aşırı korumaktadır. Bunun yanı sıra gerektiğinden fazla kontrol sergilemektedir. Bu tutuma maruz kalan çocuk, başkalarına karşı bağımlı ve güvensiz bir kişilik geliştirebilir. Çocuğun gereğinden fazla kontrol edilmeye çalışılması onun bağımsız bir birey olmasını ve sosyal gelişimini olumsuz etkiler (Yavuzer, 2011: 120; Kulaksızoğlu, 2005: 171; Sertelin, 2003: 15-16).

Bu konuyla alakalı olarak çalışmanın problem durumu “üst kuşak ebeveynlik tutumlarının kişilerin ebeveynlik tutumlarına etkisi var mıdır?” şeklinde ifade

edilebilir. Aynı zamanda elde edilen verilerden yola çıkarak kişilerin yaşlarıyla ebeveynlik tutumları arasında ilişki olup olmadığı, çocukların, kadınların ve erkeklerin cinsiyete göre algıladıkları ebeveynlik tutumları arasında anlamlı derecede bir fark olup olmadığı tespit edilecektir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı üst kuşak ebeveynlik tutumlarının kişilerin ebeveynlik tutumlarını yordayıcı etkisinin tespit edilmesidir. Bu amaç kapsamında çalışmada üst kuşak ebeveynlik tutumları (demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter) bağımsız değişken, alt kuşak ebeveynlik tutumları (demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter) ise bağımlı değişken olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın problem durumu “üst kuşak ebeveynlik tutumlarının kişilerin ebeveynlik tutumlarına etkisi var mıdır?” şeklinde ifade edilebilir. Aynı zamanda elde edilen verilerden yola çıkarak kişilerin yaşlarıyla ebeveynlik tutumları arasında ilişki olup olmadığı, çocukların, kadınların ve erkeklerin cinsiyete göre algıladıkları ebeveynlik tutumları arasında anlamlı derecede bir fark olup olmadığı da tespit edilecektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bir toplumun geleceğini belirleyecek gençlerin doğru bir şekilde yetiştirilmesi son derece önemlidir. Gençlerin yetiştirilmesi sürecinde okulun yanı sıra ebeveyn tutumları da önemli bir faktör olarak görülmektedir.

Çocukların ailelerinden gördükleri tutumlar onların kişiliklerine, benlik algılarına ve çevresiyle olan ilişkilerine yansımaktadır. Çocuklar ailelerinden aldıklarını başkalarına yansıtacaklarından dolayı anne ve babalar tutum ve davranışlarına oldukça dikkat etmelidirler. Sağlıklı bireylerin ve sağlıklı nesillerin yetiştirilmesinde ebeveynlere büyük görevler düşmektedir (Yaprak, 2007: 1).

Araştırmacılar tarafından öne sürülen farklı ebeveyn tutumlarının hangi özelliklere sahip olduğunun bilinmesi, çocuklar için hangi ebeveyn tutumunun sergilemesinin onların gelişimine katkı sağlayacağını belirlemek için anne babalar için önemli olacaktır.

Bu bağlamda bu araştırmanın anne babaların çocuklarına karşı göstermiş oldukları tutum ve davranışların temelinde kendi çocukluk yıllarında ebeveynleri ile olan ilişkinin önemli olabileceği ve ebeveynlerin bu konularda farkındalık sahibi olabilmesi ve bilinçlenmesi hususunda yol gösterici olacağı düşünülmüştür.

Bu araştırma; üst kuşak ebeveynlik tutumlarının kişilerin ebeveynlik tutumlarını yordama etkisinin tespit edilmesi amacıyla yapılmıştır. Bu nedenle bireylerin ebeveyn tutumlarının oluşumunda üst kuşak ebeveyn tutumlarının etkisi üzerine tartışma olanağı sağlayacağı düşünülmektedir.

Literatür tarandığında üst kuşak ebeveynlik tutumlarına yönelik çalışma bulunamamıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde çalışma literatüre katkı sağlayabilir ve öncül bir nitelik taşımaktadır.

1.4. Sayıtlar (Varsayımlar)

Bu çalışmada verilerin toplanması sürecinde ve değerlendirilmesinde aşağıdaki varsayımların varlığı kabul edilmiştir.

1. Üst kuşak ebeveynlerin ebeveyn tutumlarını ölçmek için uygulanan Anne Baba Tutumları Ölçeğine anne ve babaların cevaplarının gerçek durumları yansıttığı, içtenlikle yanıtladıkları ve cevaplarının objektif olarak yansıdığı varsayılmıştır.

2. Anne babaların ebeveyn tutumlarını ölçmek için uygulanan Anne Baba Tutumları Ölçeğine çocukların cevaplarının gerçek durumları yansıttığı, içtenlikle yanıtladıkları ve cevaplarının objektif olarak yansıdığı varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırma bulguları; İstanbul İlinde yaşayan ulaşılabilirlik–elverişlilik ilkesine göre seçilen evli 148 anne ve 148 babanın ve 2017-2018 eğitim-öğretim yılında lise düzeyinde eğitim gören 148 çocuğundan alınan bilgiler ile sınırlıdır.

2. Araştırmada incelenen; üst kuşak ebeveynlik tutumlarının kişilerin ebeveynlik tutumlarını yordayıcı etkisi, Anne Baba Tutumları Ölçeği'nin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.

3. Araştırma kapsamındaki çocuklardan ve ebeveynlerden elde edilen bilgiler ancak benzer gruplara genellenebilir.

1.6. Tanımlar

Ebeveyn Tutumları: Uzunel (2016) ebeveyn tutumlarını “Anne babaların çocuklarına yönelik takındıkları davranış biçimleri, çocuklara karşı belli biçimde davranma yolunda kazanılmış eğilim ya da yönelim” olarak tanımlamıştır (Uzunel, 2016: 13).

Aile: Aralarında kan, evlilik ya da evlatlık bağı bulunan, ortak bir çatının altında yaşamını sürdüren, sosyal ve ekonomik açıdan birim haline gelmiş, üyelerden oluşan toplumsal bir gruptur (Budak, 2017: 25).

Aile birbirine biyolojik ve psikolojik olarak bağlı; birbiriyle geçmiş, duygusal ve ekonomik bağları olan; birbirlerini aynı evin üyesi olarak gören kişiler olarak tanımlanabilir (Gladding, 2015: 5).

Aile Fonksiyonları-İşlevleri: Fitzpatrick (2005) aile işlevlerini; sınırlarını geliştirmek, çocukların toplumsallaşmasını sağlamak, faaliyetlerini gerçekleştirmek, ailenin refahını sağlamak amacıyla fiziksel ve ruhsal çevreyi uygun hale getirerek ailede bulunan bireylerin doyumunu gidermek olarak tanımlamıştır (Demircioğlu, 2010: 22).

Aile Yaşam Döngüsü: Aile yaşam döngüsü; ailenin oluşumu, gelişimi ve çocukların gelişim aşamalarındaki değişimlerine göre ailenin yapısında oluşan değişiklikler olarak tanımlanabilir (Özabacı ve Erkan, 2014: 16).

Aile Yapısı: Aile yapısı, ailenin tanımlayıcı özelliklerini kapsar. Bu özelliklerin doğası; kişisel, kültürel ve ideolojik özellikleri içine alır. Bu özellikler etkileşimsel sistemin girdileridir. Bu girdiler aile etkileşiminin, ilişkilerinin şekillendiği dünyanın nasıl algılanacağını belirleyen temel kaynaktır (Özabacı ve Erkan, 2014: 6).

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR

2.1. EBEVEYN-ÇOCUK İLİŞKİSİNE YÖNELİK TEORİLER VE YAKLAŞIMLAR

Ebeveyn-çocuk ilişkisi ile ilgili birçok teori geliştirilmiştir. Öncelikle bu bölümde Freud ve Erikson'un, ebeveyn-çocuk alanıyla ilgili görüşleri özetlenecektir. Akabinde ebeveyn-çocuk ilişkisini konu alan diğer teoriler anlatılacaktır. Daha sonra, ebeveyn tutumları, ebeveyn tutumlarını etkileyen faktörlerden ve başarılı ebeveyn çocuk ilişkisinden bahsedilecektir. Son olarak da aile fonksiyonları-işlevleri, sağlıklı-işlevsel ailelerin özellikleri, sağlıklı-işlevsel olmayan ailelerin özellikleri, aile yapısı ve aile yaşam döngüsü başlıkları altında aile bütün olarak ele alınarak başarılı ebeveyn çocuk ilişkisinin sağlanabileceği aile ortamı aktarılmaya çalışılacaktır.

2.1.1. Freud'un Psikoseksüel Gelişim Teorisi

Freud'un psikoseksüel gelişim teorisi, ebeveyn-çocuk alanına önemli katkılar sağlamış teorilerden biridir. Freud psikoseksüel gelişimin ilk dönemlerindeki yaşantıların kişilik özelliklerinin oluşumunda ve yetişkinlikteki davranış biçimleri üzerinde önemli etkisi olduğunu düşünmüştür (Gerrig ve Zimbardo, 2013: 416).

Freud'un çocukların nasıl geliştiğine ilişkin teorisinde 5 gelişim evresi yer almaktadır. Tablo 2.1'de görüldüğü gibi bu gelişim evreleri oral, anal, fallik, gizil ve genital olarak isimlendirilmiştir.

Tablo 2.1: Freud'un Öne Sürdüğü Psikoseksüel Gelişim Aşamaları

Gelişim Evresi	Yaş	Erojen Bölgeler	Karakteristik Davranış	İstenmeyen Sonuç
Oral	0-1	Ağız, dudaklar, dil	Oral uyarımı arar, aç olmasa da emer	Sigara içmek, alkolizm, olgunlaşmamış talep eden kişilik
Anal	2-3	Anüs	Kakasını yapmaktan ve tutmaktan hoşlanır	Düzenlilik, cimrilik, inatçılık ya da tam tersi
Fallik	4-5	Cinsel organlar	Cinsel organlarla oynar. Karşı cinsten ebeveyne aşık olur.	Kendini beğenmişlik, dikkatsizlik ya da tam tersi
Gizil	6-12	Belirli bir bölge yok	Savunma mekanizmalarının gelişimi	Takıntı genelde bu aşamada görülmez.
Genital	13-18	Cinsel organlar	Olgun cinsel yakınlık	Daha önceki aşamaları başarılı bir biçimde bütünleştiren yetişkinler diğer bireylere karşı samimi bir ilgi duyacaklardır.

Tablo 2.1: Freud'un Öne Sürdüğü Psikoseksüel Gelişim Aşamaları (akt. Gerrig ve Zimbardo, 2013: 416).

Freud' a göre, çocuk gelişim başmaklarından herhangi birini başarılı olarak tamamlayamazsa, yetişkinlik döneminde o basamağa ait olgunlaşmamış özellikler gösterir. Freud, çocukların bu gelişim evrelerini izlerken ebeveynlerinin üstlenmiş oldukları rolün önemini vurgulamıştır. Freud, insan kişiliğinin 3 yanından bahsetmiştir. Bunlar; id, ego ve süperego'dur. İnsan davranışları bu üç yapının etkileşimi sonucunda ortaya çıkmaktadır. İd, temel güdülerin deposudur. İnsanı kendiliğinden eyleme yönlendirirken mantıksızca ve dürtülerle hareket eder (Gerrig ve Zimbardo, 2013: 417). Yeni doğmuş bir çocuğun kişilik yapısı id'den oluşur. Çocuk

bu dönemde dürtüleri kontrol etme yeteneğine sahip olmadığı için çevresine uyum sağlayabilmesi amacıyla ebeveynlerinin bakımına gereksinim duymaktadır. Ego ise bebek yaklaşık altı aylıkken gelişmeye başlayarak bireyin gerçekçi yanını içerir. Ego, insanın gerçek dünyayla iletişime geçme ihtiyacından dolayı ortaya çıkar. İnsanın yapmak istedikleri ile (id) yapması ya da yapmaması gerekenler (süperego) arasındaki dengeyi sağlar (Demir, 2007: 3). Kişiliğin son gelişen sistemi süperegodur. Bu sistem çocuğa anne-babası tarafından aktarılır. Freud gelişimin üçüncü basamağı olan fallik dönemi kritik olarak görmüştür. Bu evrede çocuk, karşı cinsten olan ebeveynine cinsel duygular beslemeye başlarken, aynı zamanda karşı cins ebeveynine yönelik öfke geliştirir. Freud, bu durumu Oedipus kompleksi olarak isimlendirmiştir. Çocuklar olgunlaşmaya başladıkça yaşamış oldukları bu çatışmayı aynı cinsiyetten olan ebeveynleriyle özdeşleşmeye başlayarak çözerler. Bu dönemde ebeveynlerinin davranış, tutum ve kişilik özelliklerini örnek alırlar (Smith, Hoeksema, Fredrickson ve Loftus, 2015: 93).

Görüleceği gibi Freud'un ebeveyn-çocuk ilişkisine dair görüşleri çocuğun gelişimi için ebeveynlerin önemli rol oynadığını göstermektedir.

2.1.2. Erikson'un Psikososyal Gelişim Teorisi

Erikson, yaşamın önemli dönemlerinde zorlukları ve ödülleri kapsayan yaşam süresi kuramını psikososyal gelişim evreleri olarak adlandırmıştır. Erikson, Freud'un psikanalitik teorisini değiştirerek, yaşam boyu süren ve duygusal gelişimi de içinde barındıran bir teori haline getirmiştir. Tablo 2.2' de görüldüğü gibi, doğumdan ölüme kadar, her bir evrenin kendisine özel psikolojik sorunları barındırdığı sekiz evre tanımlamıştır.

Tablo 2.2: Erikson'a Göre Psikososyal Evreler

Evre	Psikososyal Krizler	Yeterli Çözüm	Yetersiz Çözüm
1	Güven-güvensizlik (0-1,5 yaş)	Temel güvenlik duygusu	Güvensizlik, endişe
2	Özerklik-kuşku (1,5-3yaş)	Kendini, kendi vücudunu kontrol edebilme ve eylemleri mümkün kılma yetisine sahip bir özne olarak algılama	Olguları kontrol etmede yetersizlik duygusu
3	İnsiyatif-suçluluk duygusu (3-6yaş)	Öncü ve kurucu olarak kendine güven	Kendine değer vermeme
4	Yetkinlik-aşağılık duygusu (6-ergenlik)	Temel sosyal ve zihinsel yeteneklerde yeterlilik	Kendine güvenmeme, başarısızlık duygusu
5	Kimlik-rol karışıklığı (ergenlik)	Kişi olarak kendini rahat hissetme	Kendini parçalanmış, değiştirilmiş hissetme
6	Yakınlık-tecrit olma (erken erişkin)	Yakınlık ve başkasına bağlılık yetisi	Yalnızlık, boşluk hissi; yakınlık ihtiyacını reddetme
7	Üretkenlik-durgunluk (orta erişkin)	Kendinin ötesinde aile, toplum ve gelecek nesillerin ilgi odağı olması	Kendine düşkünlük; geleceğe yönelim eksikliği
8	Ego bütünlüğü-umutsuzluk Bütünlük (geç erişkin)	Bütünlük hissi, hayattan memnun olma	Gereksizlik hissi, hayal kırıklığı

Tablo 2.2: Erikson'a Göre Psikososyal Evreler (akt. Gerrig ve Zimbardo, 2013: 318).

Güvene karşı güvensizlik evresinde yeni doğmuş bebeğin bakıcılarıyla olan etkileşimi neticesinde çevreye karşı bir güven duygusu geliştirmesi gerekir. Anne-baba-bebek ilişkisi bebeğin güven ya da güvensizlik duymasında etkilidir. Güven duygusu yiyecek, sıcaklık ve fiziksel yakınlığı kapsıyor olup tüm bunların karşılanması halinde

bağlılık ilişkisi gelişmeye başlayacaktır. Aksi durumda temel ihtiyaçları karşılanmayan, fiziksel yakınlık, sıcaklık ve kendisiyle ilgilenen bir yetiştirmeden yoksun kalan bir bebek genel olarak güvensizlik ve endişe duyguları geliştirebilir (Gerrig ve Zimbardo, 2013: 317). Bu evrede Erikson'un dile getirmiş olduğu güven kavramı, kişiliğin ve kimlik duygusunun temelini oluşturmaktadır.

Özerkliğe karşı kuşku evresinde yürümenin ve dil gelişiminin başlamasıyla bebeğin çevresini keşfetmesinde ilerleme olur. Çocuklar çevrelerini kendi başlarına keşfetme becerileri geliştirdiği için bazı istekleri ebeveynlerinin istekleriyle örtüşmeye bilir. Bu durumlarda ebeveynler tarafından gösterilecek olan kısıtlanma ve eleştiri bebekte özerklik yerine kuşku ve yetersizlik duygusunun gelişmesine neden olabilir (Gander ve Gardiner, 2010: 321; Gerrig ve Zimbardo, 2013: 317). Bu evrede ebeveynlerin üzerine düşen sorumluluk, çocuğun benlik saygısını kaybetmeden benlik kontrol duygusu geliştirebileceği bir ortam hazırlamaktır (Demir, 2007: 5).

Bebekler ve küçük çocuklarla ebeveynleri arasındaki etkileşimin kalitesi, güven ve özerklik duygularının gelişimi açısından önem teşkil etmektedir. Kişilik gelişimi ve uyumu ilk yaşantılarla oluşmaya başladığı için bu dönemden itibaren ebeveynler açısından önemli sorumluluklar yer almaktadır.

İnsiyatife karşı suçluluk duygusu evresinde ise ebeveynlerin çocuğun yapmış olduğu davranışlara verdikleri tepkiler çocuğun özgürlük duygusu ve kendine güvenini destekleyebildiği gibi suçluluk duygusu geliştirebilmesine de neden olabilir (Gerrig ve Zimbardo, 2013: 318). Bu evrede çocuğun isteği ebeveynleri gibi olmak olduğu için ebeveynleri üzerinden bir kimlik duygusu geliştirirler (Demir, 2007: 6). Bu açıdan ele aldığımızda çocuklar ebeveynlerinin davranışlarını benimseme eğilimi içerisinde olduğu için ebeveynlerin çocuklarına uygun tutum sergilemeleri önem taşımaktadır.

Yetkinliğe karşı aşağılık duygusu evresinde ilkökul dönemi içerisinde yer alan çocuk bedensel ve zihinsel yetenekler kazanabilmek için akranlarıyla etkileşim kurarak sosyal yetenekler geliştirmeye çalışır. Eğer akranlarla etkileşim kurulamaz ve sosyal yetenekler geliştirilemez ise kendine güvenmeme ve başarısızlık duygusu gelişebilir (Gerrig ve Zimbardo, 2013: 318).

Erikson, kimliğe karşı rol karışıklığı evresinde ergenlik döneminin önemli krizinin kimliğin keşfedilmesi olduğunu düşünmektedir. Çocuk bu krizin üstesinden gelebildiği takdirde tutarlı bir kimlik oluşturabileceğini ifade eder. Bunu yeterli ölçüde başaramadığında ise sabit bir kimlik oluşturamayabileceğini vurgulamıştır (Gerrig ve Zimbardo, 2013: 318).

Erikson'a göre yakınlığa karşı tecrit olma evresinde genç erişkinin diğer insanlarla duygusal, ahlaki ve cinsel bağlılık geliştirebilmesi için tecrit ile yakınlık arasındaki çatışmayı çözebilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Gerrig ve Zimbardo, 2013: 318).

Bir diğer evre olan üretkenliğe karşı durgunluk evresinde ise erişkinlerin ailelerine, işlerine, topluma ve gelecek nesillere bağlılıklarını arttırmaya çalıştığı ifade edilir. Önceki gelişim evrelerini tamamlayamayan kişilerin kendilerine düşkünlükleri devam edebilir (Gerrig ve Zimbardo, 2013: 318).

Son evre olan ego bütünlüğüne karşı umutsuzluk evresinde kriz ego bütünlüğü ve umutsuzluk çatışmasıdır. Önceki krizler çözülemediğinde kişi umutsuzluğa ve öz değersizliğe kapılabilir (Gerrig ve Zimbardo, 2013: 319).

Erikson'un öne sürmüş olduğu evrelerde çocuk genişleyen bir sosyal dünyaya sahip olurken diğer bir yandan da bazı psikososyal becerileri kazanmaya başlar. Her bir evrede yer alan bunalımın olumlu ve olumsuz olmak üzere iki çözümü bulunmaktadır. Evrelerin herhangi birinde karşılaşılan çözümsüzlük durumu daha sonraki dönemlerdeki gelişimi olumsuz etkileyebilmektedir.

2.1.3. Etolojik ve Bağlanma Teorisi

Ebeveyn-çocuk ilişkisini konu alan başka bir yaklaşım ise etolojik teoridir. Bu teori Darwin'in hayvan araştırmalarından temelini almıştır. "Parents and the Dynamics of Child Rearing (Ebeveynler ve Çocuk Yetiştirme Dinamikleri)" kitabında Holden (1997), bu teorinin insanların hayatta kalma çabası sürecinde, doğal seçimin davranışı nasıl değiştirdiğini açıklamayı amaçladığını aktarmıştır (akt. Demir, 2007: 6).

Bowlby'nin görüşleri psikanalitik yaklaşımdaki anne çocuk ilişkilerinin önemine yapılan vurguya dayanmaktadır. Bowlby, Freud gibi erken dönemlerdeki ebeveyn

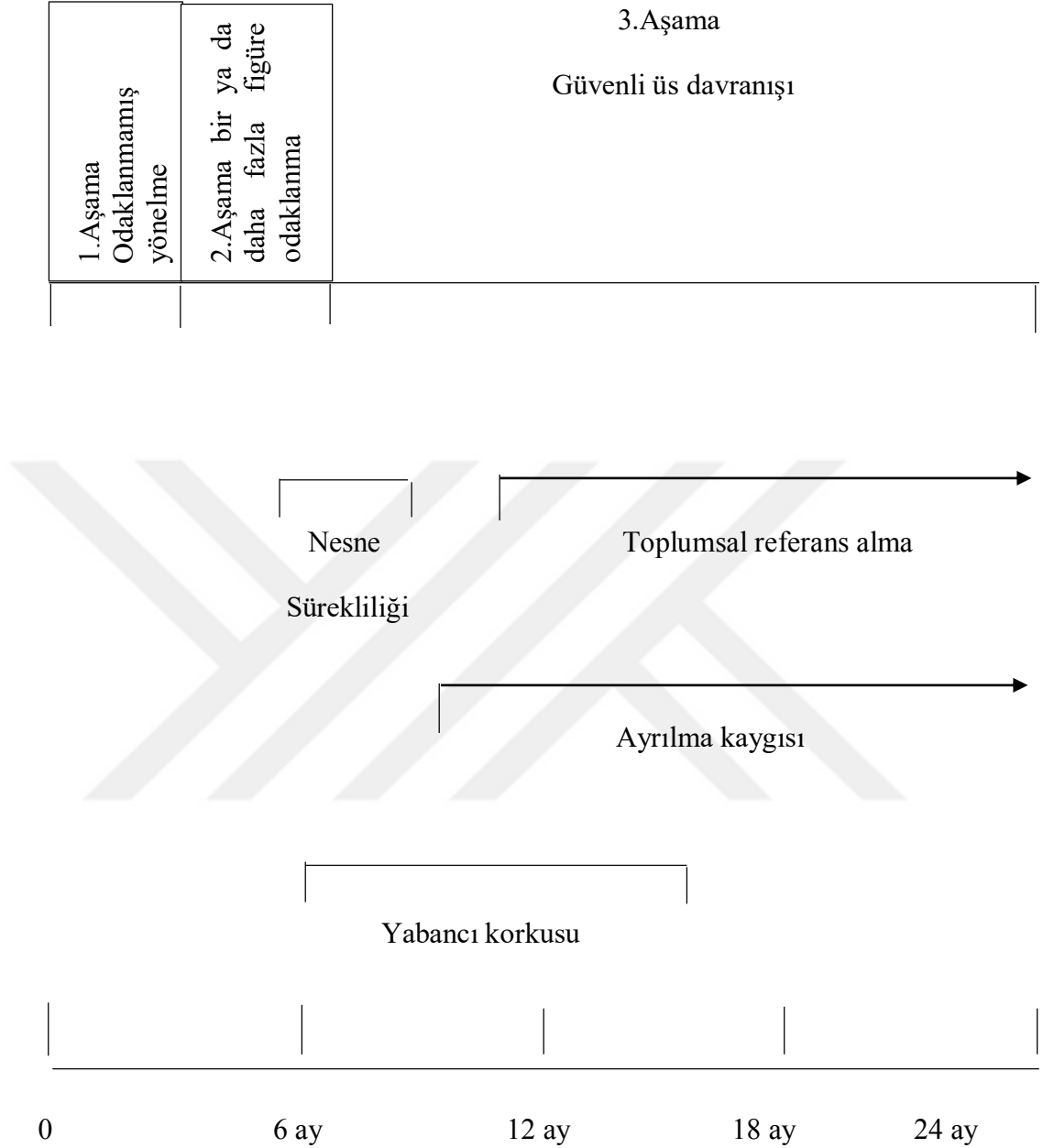
çocuk ilişkilerinin insan kişiliğinin temellerini oluşturduğunu savunmuştur. Bu ilişkilerde yaşanabilecek başarısızlık ve travmaların çocuğun gelişiminde olumsuz kalıcı etkiler bırakabileceğini vurgulamıştır. Bowlby, çocuğun anne ile olan ilk bağlanmasına odaklanmıştır. Bağlanma sürecinin nasıl gerçekleştiğini açıklayabilmek için etoloji kuramından bazı kavramları kullanmıştır.

Bowlby'ye göre insan evrimi sonucunda çocuklar, ağlama, gülme ve göz teması kurma gibi doğuştan getirilen davranış özellikleriyle dünyaya gelirler. Bakıcılık davranışlarını harekete geçiren bu davranışlar ebeveynlerin içgüdüsel davranışlarla (bebek ağladığında kucaklama vs.) karşılık vermelerine neden olur. Her iki taraftaki bu içgüdüsel davranışlar ebeveyn ve bebek arasında uyarıcı tepki döngüsünü sağlar. Bu döngü sürecinde çocukta ebeveynle karşı özel bir bağlanma ortaya çıkar (Bee ve Boyd, 2009: 525).

Bowlby bağlanma kuramını açıklayabilmek için duygulanımsal bağ, bağlanma ve bağlanma davranışları kavramlarını kullanmıştır. Duygulanımsal bağ, kişi için önemli olan bir bireyle kurulan uzun süreli bağı ifade etmektedir. Bağlanma, duygulanımsal bağın bir alt çeşidi olup güvenlik duygusu ile ilişkilidir. Bağlanma davranışları ise bir çocuk ya da yetişkinin bağlandığı kişiyle arasındaki yakınlığı korumaya yönelik davranışları içermektedir. Bu bağlamda çocuğun ebeveyn ile ilişkisi bir bağlanma olarak ifade edilebilirken ebeveynlerin çocukları ile ilişki duygulanımsal bağ olarak ifade edilebilir (Bee ve Boyd, 2009: 595).

Ebeveyn çocuk arasında kurulacak bağda zamana gerek duyulur. Ebeveynlerin çocukla bağ kurması gibi çocuğunda ebeveynleriyle bağ kurması zamanla gerçekleşir. Dolayısıyla bu bağ iki yönlü bir süreç olarak görülmektedir. Bowlby, bebeğin bağlanmasının üç aşamadan geçtiğini savunur. Şekil 2.1' de bu aşamalara yer verilmiştir.

Şekil 2.1: Bağlanma Gelişimindeki Çeşitli Ögelerin İç İçe Geçmesi

Şekil 2.1: Bağlanma Gelişimindeki Çeşitli Ögelerin İç İçe Geçmesi (akt. Bee ve Boyd, 2009: 599).

İlk aşama odaklanmamış yönelme ve işaret olarak adlandırılan evredir. Bu evrede yeni doğan bebeklerin ağlamak, göz teması kurmak ve tutunmak gibi doğuştan getirdiği davranışlara sahip olduğu ve bu davranışları yoluyla ebeveynleriyle bağ kurmaya çalıştığı aktarılmaktadır. Bağlanmanın temelleri bu evrede oluşur. İkinci aşama bir ya da daha fazla duruma odaklanma olarak adlandırılan evredir. Bowlby, bu evrede

yaklaşık iki üç aylık olan bebeğin bağlanma davranışlarını sınırlı tutmaya başladığını, kendisiyle daha çok ilgilenen kişilere gülümsediğini ve göz teması kurduğunu belirtmiştir. Bu evrede de bebekte tam bir bağlanma söz konusu değildir. Son aşama ise güvenli üs davranışı olarak adlandırılan evredir. Bu evrenin bebeğin altı aylık olduğu döneme denk geldiğini ve gerçek bağlanmanın bu evrede sağlandığını belirtmiştir. Ayrıca bu evrede nesne sürekliliği anlayışı gelişmektedir (akt. Bee ve Boyd, 2009: 598-599).

Erken çocukluk döneminde çocuğun anne ve babaya bağlanma davranışları eskisi gibi sürekli görülmez. Ancak bağlanma hala güçlüdür. Bağlanma davranışları sürdüğü için çocuğun yakınlık isteği sürmektedir (Bee ve Boyd, 2009: 602).

Orta çocukluk döneminde ağlama, tutunma gibi bağlanma davranışlarında azalma görülür. Ancak çocuk ihtiyaç duyduğu zaman ebeveyninin yanında olmasını istemektedir (Bee ve Boyd, 2009: 603).

Ergenlik döneminde çocuğun bağlanma davranışlarında farklılık gerçekleşir. Çünkü bu dönemde çocukların anne ve babadan ayrı bir özerklik kurma ve akranlarına yaklaşma isteği bulunmaktadır. Buna rağmen ebeveynle de ilişkide olma istekleri sürmektedir. Bu iki çelişki bu dönemde yer alan çocukların gelişim görevleri arasında yer almaktadır. Ebeveynler çocuklarına sevecenlikle yaklaştıklarında, çocuklar bu dönemi daha sağlıklı bir şekilde geçireceklerdir. Ergenlik dönemindeki bu özerkleşme isteği ve ebeveynle yaşanabilecek her türlü çatışmalara rağmen ergenin ebeveyne karşı bağı önceki dönemlerde olduğu gibi güçlü bir şekilde sürmektedir. Genel anlamda çocukların gelişim dönemleri incelendiğinde ebeveynlerine karşı bağlanma davranışlarında farklılıklar görülse de ebeveynlere karşı bağ süreklilik göstermektedir. Ebeveyn ve çocuk arasında kurulacak olan bağda ebeveynlerin tutumları önemli belirleyici olmaktadır.

Bağlanmanın niteliği yetişkinliğe dek önemini sürdürmektedir. Yetişkinlerin kendi ebeveynleriyle bağlanma biçimleri, çocuklarına karşı davranma şekillerini etkilemektedir. Kendi anne ve babaların karşı güvenli bir bağlanma geliştirmiş olan

yetişkinlerin çocuklarının da güvenli bağlanma geliştirme olasılığı yüksektir (Bee ve Boyd, 2009: 617).

2.1.4. Sosyal Öğrenme Teorisi

Ebeveyn-çocuk ilişkisini konu alan başka bir yaklaşım ise sosyal öğrenme teorisidir. Bu yaklaşımın temeli öğrenme teorisine dayanmaktadır. Şartlanma yaklaşımlarının dar ve katı olduğu göz önünde bulundurulduğunda bütün öğrenmeler klasik ve edimsel koşullanmayla açıklanması mümkün değildir. Bu yaklaşımdan hareketle geliştirilen sosyal öğrenme teorisi, insanların, sadece pekiştiriciler aracılığıyla değil, başkalarını gözleyerek de öğrenebildiğini vurgulamıştır.

Kişi, bir başka kişinin davranışının sonucunda pekiştirilmesi ya da cezalandırılmasını gözlemleyerek sonrasında kendisi de aynı şekilde davranır ya da öyle davranmaktan kaçınır. Bu durum gözlemsel öğrenme olarak adlandırılır (Gerrig ve Zimbardo, 2013: 188).

Bu yaklaşım, deneme yanılma yoluyla yanlış tepkilerden vazgeçilme ve doğru tepkilerin kabulü gibi uzun ve meşakkatli bir süreci gerektirmeden geniş davranış şekillerinin edinilmesini sağlamaktadır. Başka kişilerin davranışlarının sonuçları göz önünde bulundurulurken başarılarından ve hatalardan ders çıkarılabilir (Gerrig ve Zimbardo, 2013: 189).

“Imitation of film mediated aggressive models (Film Aracılı Agresif Modellerin Taklit Edilmesi)” adlı çalışmalarında Bandura ve arkadaşları (1963), laboratuvar ortamında gerçekleştirdikleri gözlemsel öğrenmeyle ilişkili çalışmalarına yer vermiştir. Bu çalışmada bir grup çocuğa plastik bir oyuncak yumruklayan, tekmeleyen yetişkin modelleri izletilmiştir. Çocukların sonradan aynı davranışları kontrol grubunda yer alan ve saldırgan davranışları izlemeyen çocuklara göre daha sıklıkla sergiledikleri gözlemlenmiştir (akt. Gerrig ve Zimbardo, 2013: 189).

Gözlemleyerek öğrenme, çocukların aynı cins yetişkinleri taklit etme ve bunun sonucunda cinsel tipllemeli davranışları kazanmalarına neden olur. Ebeveynlerde, çocuklarının uygun olan ya da olmayan cinsel davranışlarını ödüllendirerek ya da

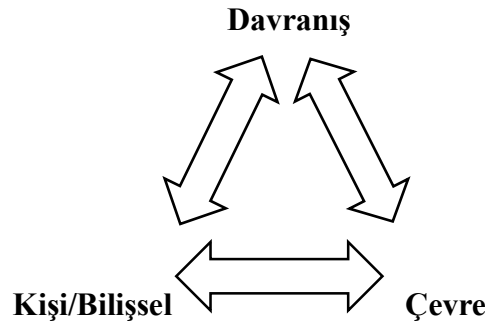
cezalandırarak cinsel davranışların kazanılmasına etki eder (Smith, Hoeksema, Fredrickson ve Loftus, 2015: 472).

Bandura'ya göre, bilişsel süreçler çocukların ve yetişkinlerin gördükleri ve duydukları hakkında nasıl düşündüklerini ve bunları kendi davranışlarında yer verip vermeyeceklerini belirlemede önemli rol oynamaktadır. Sosyal öğrenme teorisinde, öğrenme sadece taklit olarak ele alınmamaktadır. Çocuklar ve yetişkinler başkalarının hareket ve davranışlarını gözledikten sonra zihinlerinde kendi davranışlarını şekillendirmeye yönelik düzen oluştururlar. Ayrıca bu düzen çocuk ve yetişkinler tarafından davranışların sonuçları gözlenerek, değiştirilebilmekte ve farklı bir şekilde davranmaya yönlendirilebilmektedir.

Çocuklar için ebeveynlerinin önemli olması ve yakın duygusal bağ nedeniyle ebeveynler, çocukları için önemli modeller olabilmektedirler. Dolayısıyla ebeveynlerin davranışlarını gözleyen çocuklar benzer davranış örüntülerini kendi akran ilişkilerinde ve ebeveyn olduklarındaki tutumlarında sergileyebilmektedirler (Şendil, 2014: 5).

Sosyal bilişsel kuramcılar, insanların, başkalarını gözlemleyerek davranışlar, düşünceler ve duygular kazandıklarını vurgulamışlardır. Bu kazanımları ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişki özelinde değerlendirdiğimizde ebeveyn tutumlarının çocuklar tarafından gözlemlendiği ve bu gözlemlerin düşünce, duygu ve davranışlarda etkili olduğu söylenebilir. Bandura bilişsel süreçlerin çevre ve davranış bağlantılı olduğunu vurgulamıştır. Şekil 2.2'de Bandura'nın sosyal bilişsel modeline yer verilmiştir.

Şekil 2.2: Bandura'nın Sosyal Bilişsel Modeli

Şekil 2.2: Bandura'nın Sosyal Bilişsel Modeli (akt.Santrock, 2012: 27).

2.1.5. Bilişsel Teoriler

Piaget ve Vygotsky, çocukların bilgiyi nasıl elde ettiklerine ilişkin önemli görüşleri sürmüştür. Piaget çalışmalarında çocuğun zeka gelişimini incelemiştir. Piaget'e göre zihinsel ve bilişsel süreçler çocuğun dünyayı anlamasını sağlamaktadır. Çocukların dünyayı anlamaları için gerekli olan bilgilerin örgütlenmesi ve çocukların gelişimine bağlı olarak bu örgütlenme biçimlerindeki değişimler Piaget'nin kuramının temelini oluşturmaktadır. Çocuklar, çevrenin özelliklerini kendi anlayışlarına göre değerlendirip tepki vermektedirler. Bu açıdan ebeveynlerin, çocukların olayları nasıl algıladıkları ve bu algılamış oldukları olaylara nasıl tepkiler verebileceklerini bilmeleri önem teşkil etmektedir (Karakaş ve Eski, 2011: 53).

Farklı yaş dilimlerindeki çocukların, olgunlaşma ve özel yaşantılarına bağlı olarak, zihinsel süreçlerinde de değişme ve farklılaşma görülür. Buradan hareketle Piaget, kuramında bilişsel gelişim evrelerini, duyu-motor dönem, işlem öncesi dönem, somut işlemsel dönem ve formel işlemsel dönem olarak ele almıştır. Tablo 2.3' de bu aşamalara yer verilmiştir.

Tablo 2.3: Piaget'nin Bilişsel Gelişim Evreleri

Evre/Yaş	Özellikler ve Başlıca Başarılar
Duyusal-Motor Dönem (0-2)	Çocuk hayata az sayıda duyu-motor özelliklerle başlar. Çocuk nesne kalıcılığını geliştirir ve simgesel düşünmenin başlangıç adımlarını atar.
İşlem Öncesi Dönem (2-7)	Çocuğun düşünme biçimi benmerkezcilik şeklindedir. Çocuk, simgesel düşünceyi kullanmak üzere gelişmiş bir yeteneğe sahiptir.
Somut İşlemsel Dönem (7-11)	Çocuk konuşulanlara dair bir anlayış geliştirir. Çocuk somut ve fiziksel nesnelere ilgili olarak akıl yürütebilir.
Formel İşlemsel Dönem (11+)	Çocuk soyut mantık yürütme ve varsayımsal düşünme yeteneğini geliştirir.

Tablo 2.3: Piaget'nin Bilişsel Gelişim Evreleri (akt. Gerrig ve Zimbardo, 2013: 307).

Duyusal- motor dönem yeni doğmuş bebeğin ilk iki yılını içerir. Bu dönemin başlarında çocuk kendini diğer nesnelere ayıramaz. Çocuğun davranışları refleks yoluyla ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde çocuklar eylem ve sonuçları arasındaki ilişkiyi çözmeye çalışırlar. Dönemin gelişim görevlerinden bir diğeri de bir nesnenin duyu yolları aracılığıyla algılanmadığı zamanlarda bile var olmaya devam ettiği anlayışıdır (Gerrig ve Zimbardo, 2013: 307).

İşlem öncesi evre yaklaşık olarak iki ile yedi yaş aralığını kapsamaktadır. Bu gelişim döneminin en önemli kazanımlarından biri fiziksel olarak mevcut olmayan nesnelere zihinsel karşılığının oluşmaya başlamasıdır. Ayrıca bu dönemde çocuğun düşünme biçimi başkalarının gözünden olaylara bakmadığı benmerkezci ve durumun tek bir yönüne odaklanma şeklindedir (Gerrig ve Zimbardo, 2013: 307). Ayrıca bu dönemde çocuklar dünyayı kelimeler, imgeler ve çizimlerle ifade ederler. Kavramlar oluşturarak, basit mantıksal bağlar kurmaya başlarlar (Santrock, 2012: 217).

Somut işlemsel dönem yaklaşık olarak yedi yaşından 11 yaşına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu dönemdeki çocuklar mantıksal işlemler yapmaya başlarlar. Ancak bu dönemdeki yaşanan her hangi bir problemin çözülmesi somut nesnelere bağlıdır. Çocuklar bu dönemde somut işlemleri tersine döndürebildikleri için korunum ilkesini anlayabilirler. Ancak bu dönemde soyut düşünce henüz tam olarak gelişmemiştir (Smith, Hoeksema, Fredrickson ve Loftus, 2015: 78).

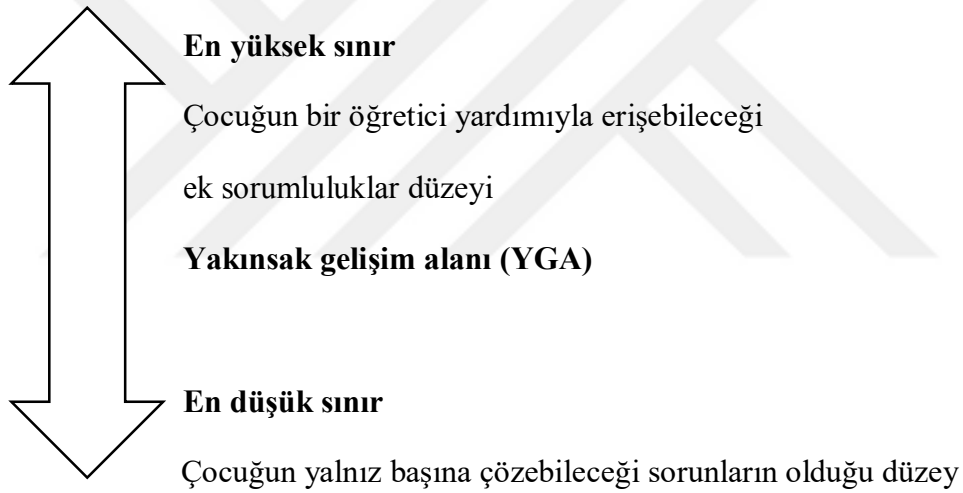
Formel işlemsel dönem yaklaşık olarak 11 yaşından sonraki tüm ömrü kapsamaktadır. Bu dönemde düşünceler soyutlaşır. Ergenler artık düşüncelerini somut yaşantılara dayandırmakla sınırlı kalmayıp soyut anlamda mantık yürütme yapabilirler. Çocuklar karşılaşılan problemleri deneme yanılma yoluyla çözerken; ergenler problemi çözmek için plan geliştirerek sistemli bir şekilde uygularlar. Bu düşünce aşaması tündengelimli mantık yürütme becerisini gerektirir. Bu mantık yürütme becerisi de hipotezler üretmeyi ve hipotezleri test etmeyi sağlar (Santrock 2012: 370; Gerrig ve Zimbardo, 2013: 308).

Bilişsel teorilerin bir diğeri önemli ismi ise Vygotsky dir. Vygotsky'nin kuramında çocuklar Piaget'nin kuramına göre daha sosyal bir varlık olarak ele alınmıştır.

Vygotsky'e göre çocuklar düşünme ve anlama becerilerini öncelikle sosyal etkileşimleri yoluyla geliştirirler. Bilişsel gelişimleri çevre tarafından sağlanan olanaklara göre değişir (Santrock, 2012: 220).

Vygotsky çocukların bilişsel gelişimindeki sosyal etkiyi, yakınsak gelişim alanı kavramıyla açıklar. Yakınsak gelişim alanı, çocuğun tek başına yapmakta zorlanacağı görevleri yetişkinlerin yardımıyla öğrenebileceğini ifade eden görevler aralığıdır. Yakınsak gelişim alanında en yüksek sınır, çocuğun bir öğreticiyle birlikte alabileceği ek beceriler seviyesini kapsar. En düşük sınır ise, çocuğun bağımsız olarak gerçekleştirebileceği beceriler düzeyini kapsar (Santrock, 2012: 220). Şekil 2.3' de Vygotsky'nin yakınsak gelişim alanına yer verilmiştir.

Şekil 2.3: Vygotsky'nin Yakınsak Gelişim Alanı

Şekil 2.3: Vygotsky'nin Yakınsak Gelişim Alanı (akt.Santrock, 2012: 220).

Yakınsak gelişim alanı çocuğun, bir yetişkinin rehberliğinde mevcut performansındaki gelişme olarak açıklanabilir. Çocuk ve yetişkin arasındaki bu ilişkiye bir açıdan usta-çırak ilişkisinde olduğu gibi destekleme adı verilebilir (Kağıtçıbaşı, 2012: 59).

Vygotsky, çocukların dünyayı daha iyi anlaması ve yeni beceriler geliştirebilmesi için yardımcı rol üstlenilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu açıdan bakıldığında ebeveynlere ve çevresel etkenlere bilişsel gelişim sürecinde önemli rol vermiştir.

2.1.6. Ekolojik Sistemler Teorisi

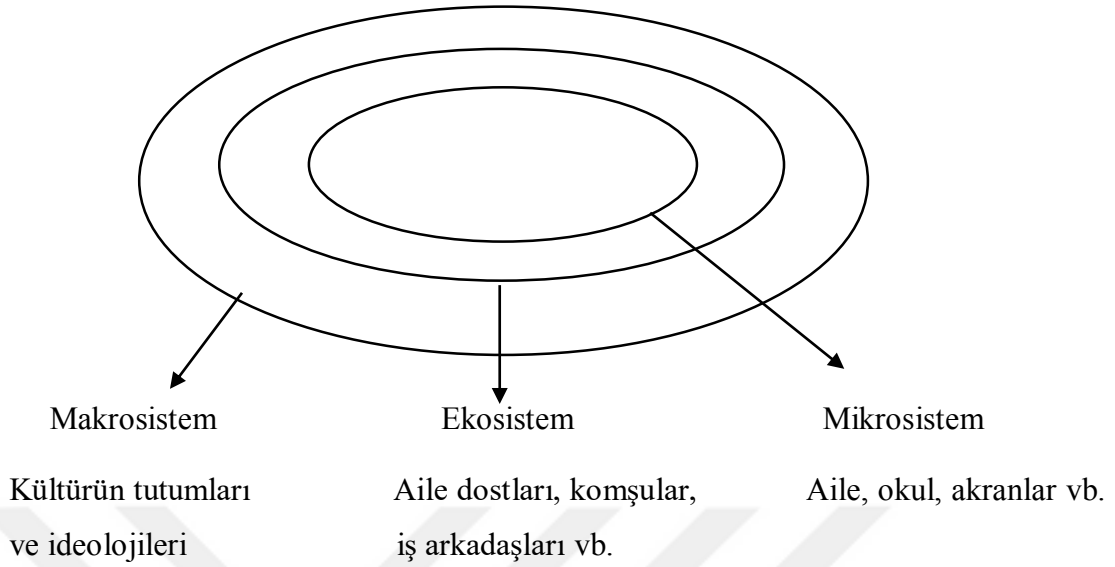
Sistem kuramcılarına göre bütün sistemlerin belirli özellikleri mevcuttur. Bu özelliklerden biri sistem içerisinde bütünlük ve düzen olduğudur. Bütün, parçalardan ve bunların birbirleriyle ilişkilerinden meydana gelmektedir. Sistemlerin ikinci özelliği ise uyumsal olmasıdır. Sistemin herhangi bir parçası değiştiğinde sistem buna uyum sağlar. Eğer sistem bu değişime uyum sağlayamaz ise sistem değişir. Sistemin tek bir parçasındaki değişim diğer bütün parçaların etkilenmesine neden olmaktadır (Bee ve Boyd, 2009: 696).

Anne-baba-çocuk ilişkisi, aile üyelerinin kişisel özelliklerinden, aile içi ve aile dışı ilişkilerinden etkilenmektedir. Bu süreçlerin belirlenebilmesinde Aile Sistemleri Kuramı önem teşkil etmektedir (Sayıl ve Yağmurlu, 2012: 83).

Bronfenbrenner tarafından geliştirilen ekolojik sistemler teorisi, bireyin çevresinden bağımsız olarak ele alınmaması gerektiği ve ikisinin birbiriyle ilişki içerisinde olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Bu düşünce üzerinden ebeveyn ve çocuk ilişkisini ele aldığımızda, çocuğun davranışı veya özelliklerinin, ebeveynleri, çocuğu ve etkileşimin meydana geldiği durumu etkileyebileceği ortaya çıkmaktadır. Sistem içerisindeki bu etkileşim neticesinde çocuğun elde etmiş olduğu deneyimler, çocuğun sonraki davranış ve özelliklerini etkiler.

Bu kuramın temel vurgusu, çocuğun içerisinde büyümüş olduğu sistemin bir dizi katman şeklinde düşünülebileceğini ileri sürmesidir. En içteki katman çocuğun, doğrudan yaşadığı aile, okul, iş gibi ortamlardır. Bu katman mikrosistem olarak adlandırılmaktadır. Diğer katman ise ekosistem olarak adlandırılmaktadır. Bu katmanda da çocuğun doğrudan yaşamadığı, ancak mikrosistemlerden birini etkilediği için çocuk üzerinde etkisi olan sistem öğelerini içerir. Ebeveynin çalıştığı iş ortamları, arkadaş çevreleri bu katman için örnek verilebilir. Son katmanda ise makrosistem olarak adlandırılmaktadır. Bu katman hem mikrosistemleri hem de ekosistemleri içine alan geniş boyuttaki kültürel boyutu içermektedir. Ailenin yaşamış olduğu yer, etnik kimlik, ekonomik durum bu katman için örnek verilebilir (Bee ve Boyd, 2009: 698). Şekil 2.4' de Bronfenbrenner'nin ekolojik kuramına yer verilmiştir.

Şekil 2.4: Bronfenbrenner'nin Ekolojik Kuramı

Şekil 2.4: Bronfenbrenner'nin Ekolojik Kuramı

Bronfenbrenner'in bu kuramı hem gelişim psikolojisinde hem de kültür ve insan gelişiminin incelenmesinde önemli etkiye sahip olmuştur (Kağıtçıbaşı, 2012: 59).

Bu bölümde tanımlanan kuramlar insan gelişiminin karmaşıklığı göz önünde bulundurulduğunda gelişimi tüm boyutlarıyla açıklayamasa da önemli yönlerin anlaşılabilmesine olanak sağlar. Psikanalitik kuram zihnin bilinçdışı yönlerini, Erikson'un kuramı yetişkin gelişimindeki değişimleri, Piaget'in ve Vygotsky'nin görüşleri bilişsel gelişimi, davranışsal, sosyal ve ekolojik kuramlar gelişimde çevresel etkileri, etolojik kuramlar ise gelişimde biyoloji ve hassas dönemlerin önemini vurgular.

Ebeveyn – çocuk ilişkileri üzerindeki teorik görüşler özetlendikten sonra, şimdi ebeveynlerin davranışlarının nasıl kavramsallaştırılıp araştırmacılar tarafından incelenmeye alındığı aktarılacaktır. Ebeveynleri anlayabilmek için farklı yaklaşımlar öne sürülmüştür. Bu yaklaşımlar, anlık süreç yaklaşımı, çocuk etkileri yaklaşımı, ebeveyn inançları yaklaşımı ve ebeveyn özellikleri yaklaşımıdır.

Anlık yaklaşım, ebeveynler ve çocuklar arasındaki etkileşimin anlık olarak sırasına odaklanmıştır. Bu yaklaşımın temel özellikleri davranışların nasıl düzenlendiği,

değiştirildiği ve etkilendiğidir. Bu çalışmalarda, ebeveyn- bebek arasındaki etkileşimler kaydedilerek incelenmektedir (Demir, 2007: 12).

Çocuk etkileri yaklaşımı, çocuk davranışlarını açıklamada ebeveyn etkisinin tek başına yeterli olamayacağı görüşü üzerine ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşıma göre ebeveynlerin davranışlarının altında çocukların özellikleri ve çocukların davranışlarına verilen anlamlar yatmaktadır (Demir, 2007: 13).

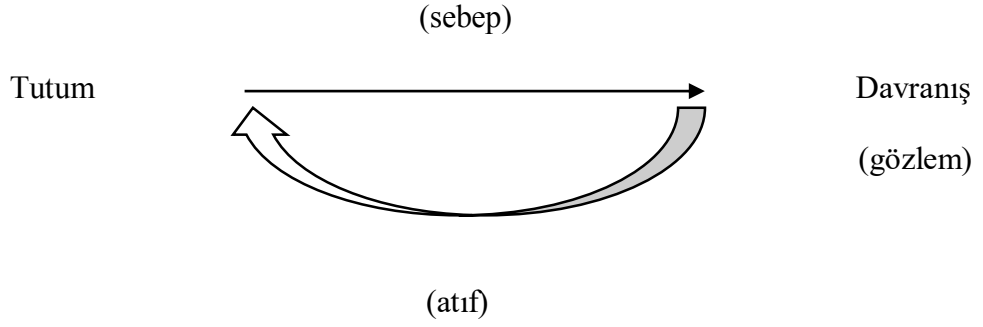
Ebeveyn inançları yaklaşımı, düşünce süreçlerinin ebeveyn-çocuk etkileşimlerini nasıl etkilediği üzerine odaklanmıştır. Bu anlamda ele alındığında ebeveynlerin çocuk yetiştirirken değer ve inançlarının, önceki deneyimlerinin, elde edilen bilgi kaynaklarının ve çevreden etkilenmenin önemi vurgulanmıştır (Demir, 2007: 13).

Ebeveyn özellikleri yaklaşımı ise ebeveynlerin, çocuk yetiştirme davranışlarının farklı özelliklere göre gruplandırılması sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşıma ebeveyn tutumları başlığı altında yer verilecektir.

2.2. EBEVEYN TUTUMLARI

Tutumlar sosyal algılarımızı ve davranışlarımızı etkiledikleri için sosyal psikolojinin ana konularından birini oluşturmaktadır. Tutumlar üzerinde uzlaşmaya varılmış bir tanım bulmak zordur. Morris (2013) tutum kavramını “bir şeye ya da birine, tutum nesnesine karşı inanç, duygu ve eğilimlerin görece durağan örgütlenmesi” olarak tanımlamıştır (Morris, 2013: 619). Başka bir çalışmada Gerrig ve Zimbardo (2013) tutum kavramını “kişilerin, nesnelerin ve olayların olumlu veya olumsuz değerlendirilmesi” olarak tanımlamışlardır (Gerrig ve Zimbardo, 2013: 523). Diğer bir çalışmada ise Smith, Hoeksema, Fredrickson ve Loftus (2015) tutumları “nesnelerin, insanların, durumların ve soyut düşünceleri ve sosyal politikaları da içeren hayatın diğer yönlerinin ve onlara verilen tepkilerin uygun olan veya olmayan değerlendirmeleri” olarak ifade etmişlerdir (Smith, Hoeksema, Fredrickson ve Loftus, 2015: 658). Tanımlardan da anlaşıldığı gibi tutumlar, gözle görülemezler; fakat gözle görülebilen bazı davranışlara yol açabilir. Şekil 2.5’te tutum ve davranış ilişkisi basit bir şema ile gösterilmiştir.

Şekil 2.5: Basit Tutum- Davranış; İlişkisi

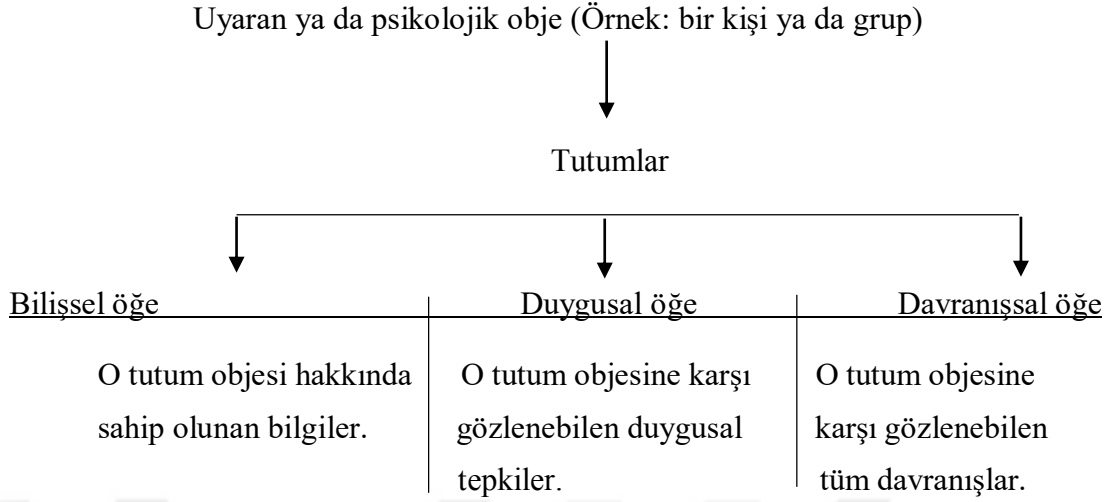

Şekil 2.5: Basit Tutum- Davranış; İlişkisi (Kağıtçıbaşı, 2012: 110).

Şekil 2.5'te tutumun doğrudan gözlenebilen bir özellik olmadığı ancak gözlenebilen davranışlar üzerinden çıkarımlar yapılarak herhangi bir bireye atfedilen bir eğilim olduğu görülmektedir.

Tutumlar üç öğeden oluşmaktadır: Tutum objesine ilişkin bilişsel öğeler, duygusal öğeler ve davranışsal öğeler. Bilişsel öğeler tutum objesi hakkında sahip olduğumuz bilgileri kapsar. Duygusal öğeler tutum objesine karşı oluşan sevme, nefret etme, hoşlanma, hoşlanmama vb. duyguları içerir. Davranışsal öğeler ise tutum objesine karşı gösterilen davranışları içerir. Şekil 2.6'da tutumların bu öğeleri gösterilmiştir (Kağıtçıbaşı, 2012: 112).

Şekil 2.6: Tutum Objesi ve Tutum Öğeleri

Şekil 2.6: Tutum Objesi ve Tutum Öğeleri (akt. Kağıtçıbaşı, 2012: 113).

Ebeveynler, çocuklarını içerisinde buldukları aile ortamının, kendi yetişmiş oldukları aile ortamının ve çevre şartlarının etkisiyle yetiştirmektedirler. Bu nedenle farklı ebeveyn tutum ve davranışlarını ortaya çıkarmaktadır. Çocuğun benlik saygısına sahip, doyumlu bir birey olarak yetişmesi, kendisine sağlanan imkanlara ve ebeveynlerinin yaklaşımlarına bağlıdır. Ebeveyn tutumları, çocuğun kişilik gelişiminde önem taşıdığından dolayı ebeveyn çocuk arasındaki ilişkinin kalitesi büyük önem taşımaktadır. Buradan hareketle araştırmacılar, ebeveynliği açıklayabilmek için farklı ebeveyn özellikleri öne sürmüşlerdir.

Yavuzer (2018), çalışmasında ebeveyn yaklaşımlarını genel olarak denetleyici, destekleyici ve pasif olmak üzere üç grupta incelemenin mümkün olabileceğini ifade etmiştir.

1. Denetleyici Yaklaşım: Bu tutum içerisinde olan ebeveynlerin genel özelliği çocuğunun tutum ve davranışlarını değiştirmek isteği içerisinde olmalarıdır. Denetleyici yaklaşım ebeveynler tarafından farklı davranışlarla kendini gösterebilir. Tehdit etmek, ısrarcı ve zorlayıcı olmak, sevgiyi esirgemek, fiziksel şiddete başvurmak, iletişimi kesmek gibi şekillerde olabilir. Bu yaklaşım içerisinde yetişen çocuk davranışlarının ebeveynler tarafından nasıl bir tepki alacağını bilemediği için kaygılı, isyankar ve boyun eğici olabilir. Ebeveynlerin çocuklarına karşı sergilemiş

oldukları öfkeli tutumların altında her zaman çocuklarının davranışları yatmaz. Sosyal yaşam ve evlilik ilişkilerindeki sorunlar öfkeli davranışlara sebebiyet verebilir (Yavuzer, 2018: 56).

2. Destekleyici Yaklaşım: Bu yaklaşım içerisinde olan ebeveynler, çocuğuna ilgi göstermek, sevgisini belirtmek, çocuğunu dinlemek ve fikirlerini önemsemek, çocuğuna zaman ayırarak ortak faaliyetlerde bulunmak gibi davranışlar sergileyerek çocuğunun benlik saygısı gelişimine destek olurlar. Bu yaklaşım içerisinde yetişen çocuğun özgüveni artar, yeni beceriler edinebilir (Yavuzer, 2018: 57).

3. Pasif Yaklaşım: Pasif ebeveynler, çocuğunun etkinliklerine ilgisiz davranışlar sergilerler. Ebeveynlerinin ilgisizliği sonucunda çocuğun çevresine karşı olumsuz ve zarar verici davranışları ortaya çıkabilir. Bu yaklaşımdaki anne babalar hoşgörü ve ilgisizlik ayrımını karıştırırlar. Çocuğa sınırı belirlenmeyen geniş haklar tanırırlar (Yavuzer, 2018: 58-59).

Bir başka çalışmasında Yavuzer, ebeveyn tutumlarını daha geniş bir sınıflandırma içerisinde ele almıştır. Ebeveyn tutumlarını baskıcı ve otoriter tutum, gevşek tutum, dengesiz ve kararsız tutum, koruyucu tutum, ilgisiz ve kayıtsız tutum, güven verici, destekleyici ve hoşgörülü tutum olarak sınıflandırmıştır (Yavuzer, 2018: 28).

1. Baskıcı ve Otoriter Tutum: Ebeveynler katı bir disiplin uygulayarak çocuğun kurallara uymasını beklemektedir. Baskı altında olan çocuğun kendine güveni düşük olur. Çocuk kolayca başkalarının etkisinde kalabileceği gibi hassas bir yapıya da sahip olur. Aşırı baskılı ve otoriter aile ortamında, yetişen çocuk hangi davranışların hangi tepkileri alacağı ile ilgili belirsizlik içindedir. Bu yüzden çocuğun aşırı isyankar veya aşırı boyun eğici olması mümkündür (Yavuzer, 2018: 28).

Baskıcı ve otoriter ebeveyn tutumunda, anne ve babalar kısıtlayıcı ve cezalandırıcı davranışlarda bulunurlar. Çocuğun isteklerini dikkate almazlar. Böyle bir ortamda yetişen çocuğun, sosyal ve iletişim becerilerinin düşük olduğu, güvensizlik yaşadığı ve düşük benlik saygısına sahip olduğu görülür (Yavuzer, 2011: 120).

2. Gevşek Tutum: Bu tutumu sergileyen ebeveynler çocuklarına boyun eğerek onların egemenliğini kabul ederler. Çocuğun istekleri ne olursa olsun kabul edilerek yerine getirilmeye çalışılır. Bu tarz bir aile yapısı içinde büyüyen çocuk doyumsuz bir birey olabilir. Ayrıca her isteği yerine getirilmeye çalışıldığı için şımarık bir yapı geliştirebilir. Uğraşı vermeden her istediğine kavuşan çocuk sorumluluk almaktan da kaçınır. Bu tür ailelerde, çocuklar, anne ve babalarına hükmederek onlara karşı az saygı gösterirler. Bu çocuklar zaman içerisinde ev dışındaki kişilere de hükmetmenin çabasına girerler (Yavuzer, 2018: 30).

Gevşek tutum, ihmalkar ve aşırı hoşgörölü olmak üzere iki farklı boyutu kapsar. İhmalkar ebeveynler için kendi sosyal yaşamları çocuklarından daha önemli görölmektedir. Böyle bir ortamda yetişen çocuğun benlik kontrolü düşük, sosyal yönü zayıf olabilmektedir. Aşırı hoşgörölü ebeveynler ise çocuklarının her isteklerini yerine getirmeye çalışan, onları şımartan, kontrolsüz bir özgürlük tanıyan ve tutarsız davranan davranışlar sergilerler (Yavuzer, 2011: 121).

3. Dengesiz ve Kararsız Tutum: Dengesizlik ve kararsızlık ebeveynler arasındaki görüş ayrılığından dolayı olabileceği gibi ebeveynlerin gösterdikleri değişken davranış biçimlerinden de kaynaklanıyor olabilir. Bu tarz bir aile yapısı içinde büyüyen çocuk hangi koşullarda nasıl davranacağını bilemez. Ebeveynlerin davranışlarındaki tutarsızlıklar çocuğun isteklerinin onaylanması için fırsat doğurabilir. Ancak uzun süreçte ebeveynleriyle ilişkilerinde sorun yaşanmasına neden olabilir (Yavuzer, 2018: 30-31).

4. Koruyucu Tutum: Bu tutumu sergileyen ebeveynler çocuklarını gerektiğinden fazla korur ve kontrol ederler. Bu durumun sonucu olarak çocuk, başkalarına bağımlı ve güvensiz bir kişi olabilir. Aşırı koruyuculuk genellikle anne ve çocuk arasında ortaya çıkmaktadır. Bu koruyucu yaklaşım sonucunda çocuk, ayrı bir birey olmakta zorlanır, sosyal gelişimi zedelenir (Yavuzer, 2018: 31-32).

Çocuğun aşırı korunması gereğinden fazlaca kontrol ve ihtimam gösterilmesi anlamına gelmektedir. Böyle bir yaklaşımla yetişen çocukta ebeveynlere karşı bağımlılık

gelişebilir. Aşırı korumacı bu ortamda çocuğun sosyal gelişimi zayıf kalır (Yavuzer, 2011: 122).

5. İlgisiz ve Kayıtsız Tutum: Bu tutumu sergileyen ebeveynler çocuğunu yalnız bırakma, görmezlikten gelme gibi davranışlar sergileyerek dışlar. Bu ortam anne, baba ve çocuk arasında iletişim kopukluğuna sebep olur. Bu ortamda yetişen çocuk sevgisiz ve ilgisiz kaldığı için saldırgan bir tutum geliştirebilir (Yavuzer, 2018: 33).

6. Güven Verici, Destekleyici, Hoşgörülü Tutum: Ebeveynlerin çocuklarına karşı hoşgörülü olmaları, destekte bulunmaları, istekleri uygun bir şekilde yerine getirmeleri için çocuklara izin vermeleri bu tutum ebeveynlik tarzını açıklamaktadır. Ebeveynlerin hoşgörülü, destekleyici olmaları çocukların kendine güvenen, yaratıcı bir birey olmasına yardımcı olur (Yavuzer, 2018: 33).

Kulaksızoğlu (2018), çalışmasında ebeveyn yaklaşımlarını eşitlikçi ve demokratik anne-baba tutumu, aşırı koruyucu ve müdahaleci anne-baba tutumu ve aşırı otoriter ve baskıcı anne-baba tutumu olarak üç farklı şekilde ele almıştır (Kulaksızoğlu, 2018: 118-122).

1. Eşitlikçi ve Demokratik Anne-Baba Tutumu: Bu tutuma sahip olan ebeveynler, çocuklarını ayrı bir birey olarak kabul ederek onlara değer göstermekte ve bağımsız bir kişilik geliştirmeleri için çaba sarf etmektedirler. Çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanmasının dışında sevgi unsurunun da önemini farkındadırlar. Eşitlikçi ve demokratik tutum sergileyen anne-babalar çocuklarına karşı daha arkadaşça yaklaşarak paylaşımlarda bulunurlar. Çocuğa disiplin sağlamak amacıyla sevgiden mahrum bırakma yöntemini kullanmazlar. Hoşgörü ve sevgi gösterimi ebeveynlerin en temel davranışları arasında yer almaktadır. Bu tutumlar içerisinde yetişen çocukların güven duygusu gelişmiş, saygılı, kendini geliştirmeye ve yaratıcı fikirler üretmeye yatkın olabilecekleri söylenebilir (Kulaksızoğlu, 2018: 118-119).

2. Aşırı Koruyucu ve Müdahaleci Anne-Baba Tutumu: Koruma ve himaye etme normal bir ebeveynlik davranışıdır. Ancak koruyucu ve himayeci tutumlar çocuğun kendini gerçekleştireceği faaliyetleri etkilediğinde aşırı koruyucu ve himayeci bir

tutum sergilenmiş olup çocuğun gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bu şekilde büyütülen çocuklar özgüvenleri zayıf, girişimci olmayan, sorumluluk almayan, zayıf ve silik kişilikler geliştirebilmektedir (Kulaksızoğlu, 2018: 120-121).

3. Aşırı Otoriter ve Baskıcı Anne-Baba Tutumu: Bu tutumu sergileyen ebeveynler çocuğun davranışlarını kontrol etmeye ve şekillendirmeye çalışırlar. Anne ve babanın sözlerinin doğru olarak kabul edilmesi ve uyulması istenmektedir. Çocuklar, anne ve babanın isteğinin dışında davranırlarsa dışlanacakları ve cezalandırılacakları korkusundan dolayı boyun eğerler. Böyle bir aile içinde yetişen çocuğun duygu ve düşünceleri bastırılır ve çocuğun içinde öfke ve kızgınlık duyguları oluşur (Kulaksızoğlu, 2018: 122).

Baumrind, farklı ergen gelişimleriyle ilgili olarak dört farklı ebeveynlik tarzı ileri sürmüştür. Bunlar; ebeveyn kontrolü, açık iletişim, olgunluk beklentisi ve bakım-destektir. Ebeveyn kontrol boyutu, çocukların kurallara ne oranda uymak durumunda olduklarını gösterir. İletişimde açıklık boyutu, ebeveynlerin çocukların fikirlerine ne derece saygı duydukları ve bu anlamda ne derece destek verdiklerini gösterir. Olgunluk beklentisi boyutu, ebeveynlerin çocuklarının başarılı olması için ne derece destek verdiklerini gösterir. Bakım-destek boyutu ise ebeveynlerin çocuklarıyla ilişki kurarken ne derece sevecen ve sıcak olduğunu gösterir. Baumrind, ebeveyn tutumlarına ilişkin yukarıda belirtilen boyutların kombinasyonlarına bağlı olarak üç temel ebeveyn tutumu öne sürmüştür. Bunlar; otoriter ebeveyn tutumu, açıklayıcı otoriter ebeveyn tutumu ve izin verici ebeveyn tutumudur (Plotnik, 2009: 413). Tablo 2.4'de bu ebeveyn tutumlarına yer verilmiştir.

1. Otoriter Ebeveyn Tutumu: Bu tutumu sergileyen ebeveynler çocukları üzerinde baskı oluşturur ve kontrol kurarlar. Koydukları kurallara çocuklarının uymasını beklerler. Çocuktan beklentiler çocuğun kapasitesini aşar düzeydedir. Çocukla fikir alışverişinde bulunulmaz. Bu tutumu sergileyen ebeveynler çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama ve iletişim kurma anlamında yetersiz kalmaktadırlar (akt. Yılmaz, 2009: 32; akt. Sertelin, 2003: 14-15).

2. İzin Verici Ebeveyn Tutumu: Bu tutumu sergileyen ebeveynler daha az kontrol edicidirler ve çocukların ihtiyaç ve beklentilerini önemser ve karşılamaya çalışırlar. Verilecek olan kararları çocuklarıyla tartışırlar. Çocuğa kural koymayı özerkliğe müdahale olarak gördükleri için çocuklarına fazla özgürlük verirler. Ayrıca güç kullanmak yerine mantık kullanmaya çalışırlar (Plotnik, 2009: 413).

3. Açıklayıcı Otoriter Ebeveyn Tutumu: Kontrol ve disiplin sağlamada, çocukla iletişim kurabilmede ve çocuğun kapasitesine uygun beklentiler geliştirmede başarılı olabilen ebeveynlerdir. Bu tutumda ebeveynin çocuğuna yaklaşımı hem yakın hem de disiplinlidir. Çocuğun özerkliğine özen gösterilmesinin yanında çocuğun davranışlarının sorumluluğu da göz ardı edilmemektedir (Karabekiroğlu, 2017: 46). Çocuklarına karşı destekleyici ve sevecendirler. Sözlü iletişime önem verirler ve kuralları çocuklarıyla tartışırlar (Plotnik, 2009: 413).

Tablo 2.4: Baumrind'in (1971) Anne- Baba Tutumuna İlişkin Sınıflaması

	Kontrol		Açık İletişim		Olgunluk Beklentisi		Bakım	
	Y	D	Y	D	Y	D	Y	D
Otoriter	*			*	*			*
Demokratik	*		*		*		*	
İzin Verici		*	*			*	*	

Y: Yüksek D: Düşük

Tablo 2.4: Baumrind'in (1971) Anne- Baba Tutumuna İlişkin Sınıflaması (akt. Yılmaz, 2009: 32).

Maccoby ve Martin ise ebeveynlik tutumunu, duyarlılık ve talepkarlık/kontrol olmak üzere iki boyutta ele almışlar ve bu iki boyutun kesiştiği noktada dört stil ebeveyn tutumu öne sürmüşlerdir. Bu stillerin üçü Baumrind'in kategorilerine denk düşmektedir. Ana baba duyarlılığı boyutu, ebeveynlerin çocuklarının gereksinimlerini kabul edici ve destekleyici yanıt verme derecesidir. Anne baba talepkarlığı ise çocuktan olgun ve sorumlu davranışlar bekleme derecesidir (Steinberg, 2013: 158; akt. Yılmaz, 2009: 33).

Maccoby ve Martin, Baumrind'in sınıflandırmasındaki izin verici ebeveynlik tutumunu ikiye ayırmışlardır. Bunlar izin verici-müsamahakar ve izin verici-ihmkar tutumlardır (akt. Yılmaz, 2009: 34). Tablo 2.5'de görüldüğü gibi demokratik ebeveynler kontrol/talepte ve kabul/ilgi de yüksektirler. Otoriter ebeveynler ise kontrol/talepte yüksek, kabul/ilgi de düşüktürler. İzin verici-müsamahakar ebeveynler kabul/ilgi de yüksek, kontrol/talepte düşüktürler. İzin verici-ihmkar ebeveynler ise kabul/ilgi ve kontrol/talepte düşüktürler.

İzin verici-müsamahakar ebeveynler çocuklarına hoşgörülü davranırlar. Çocuklarının davranışlarını sınırlandırmazlar. Çocuklarına karşı ilgili ve sıcaktırlar. İzin verici-ihmkar ebeveynler ise çocuklarını denetlemezler. Çocuklarına ilgi ve sevgi göstermezler.

Tablo 2.5: Maccoby ve Martin'in (1983) İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli

İki Boyutlu Bakış Modeli		Duyarlılık/Kabul	
Talepkarlık/Kontrol	Yüksek	Yüksek	Düşük
		Demokratik	Otoriter
	Düşük	İzin verici/Müsamahakar	İzin verici/İhmalkar

Tablo 2.5: Maccoby ve Martin'in (1983) İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli (akt. Yılmaz, 2009: 34).

Yukarıda belirtilmiş olan ebeveyn davranış örüntüleri göz önünde bulundurulduğunda önemli olan hususlardan birinin de ebeveynlerin bu davranış örüntülerinin birçoğuna göre hareket edebileceğidir. Ancak çoğu ebeveyn sıklıkla baskın olan bir tutuma yönelik davranış sergiler.

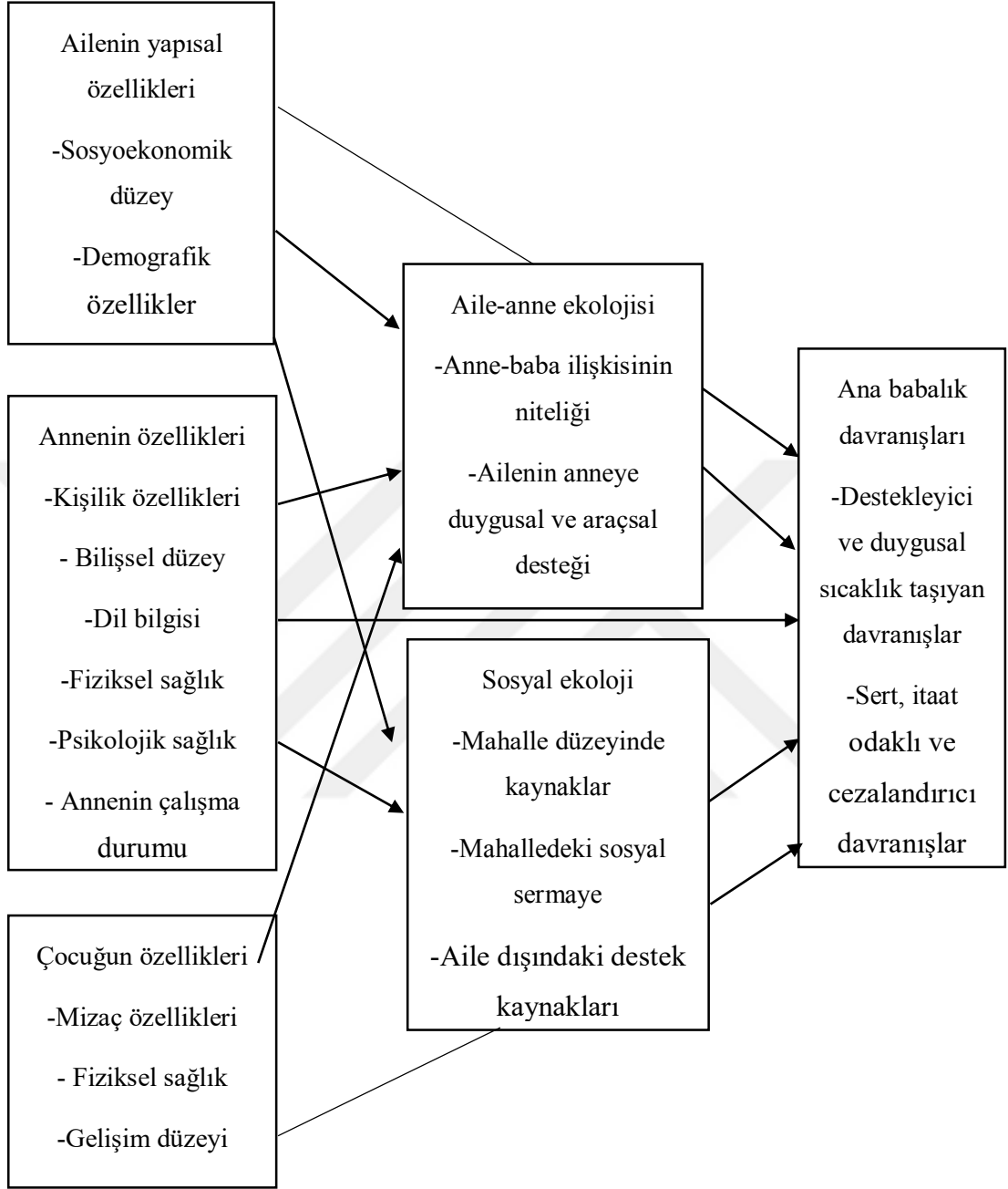
Ebeveyn tutumları adı altındaki bu bölümde öne sürülmüş olan farklı ebeveyn tutumlarını genel anlamda değerlendirdiğimizde vurgulanması gereken önemli bir hususun, anne ve babaların çocuklarından beklemiş oldukları davranış şekline uygun bir davranış sergilemeleri gerekliliğidir. Sağlıklı ilişkilerin olduğu uyumlu aile ortamında yetişen çocuk, yetişkin yaşamını olumlu anlamda bu yönde sürdürebilir.

Anne baba, çocuğun kişiliğinin oluşumunda önemli rolü olan özdeşim modelleridir. Dolayısıyla anne ve babanın tutumu çocuğa örnek model teşkil ederek kişiliğini etkiler. Çocuk da yetişkin olduğunda özdeşim kurmuş olduğu bu tutumları kendi yaşamında sergiler.

2.3. EBEVEYN TUTUMLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları arasında farklılıklar mevcuttur. Bu farklılıkların belirlenebilmesinde anne baba davranışlarını etkileyebilecek sosyal, yapısal, kişisel, aile içi ve aile dışı ilişkilerin göz önüne alınması gerekmektedir. Bu bağlamda Baydar, Akçınar ve İmer (2012) tüm bu faktörleri göz önüne alarak genel bir kavramsal çerçeve geliştirmişlerdir (Sayıl ve Yağmurlu, 2012: 84). Şekil 2.7' de önerilen bu kavramsal çerçeveye yer verilmiştir.

Şekil 2.7: Önerilen Kavramsal Model

Şekil 2.7: Önerilen Kavramsal Model (Sayıl ve Yağmurlu, 2012: 84).

Bu bölümde ebeveyn tutumlarını etkileyen faktörler arasında ailenin sosyo-ekonomik durumu, anne babanın eğitim durumu, anne babanın kendi yetişme biçimi, çocuğun yaşı ve doğum sırası ve çocuğun cinsiyetine yer verilecektir.

2.3.1. Ailenin Sosyo-Ekonomik Durumu

Sosyo-ekonomik durum ebeveynlerin çocuktan beklentilerini doğrudan etkilemektedir. Bu durumda ebeveyn davranışlarına yansımaktadır. Üst sosyo-ekonomik düzeydeki ebeveynler çocuklarının geleceğine ilişkin kendi kararlarını almaları hakkında daha serbest bir davranırlarken, alt sosyo-ekonomik gelir düzeyindeki ebeveynler çocuklarının geleceği konusunda daha fazla karar verici davranırlar. Dolayısıyla bu durum alt sosyo-ekonomik gelir düzeyindeki ebeveynlerin daha kısıtlayıcı ve denetleyici olmasına neden olabilir.

Ailenin sosyoekonomik durumunun ebeveynlik tutumlarına etkisini açıklayabilmek için kaynak modeli ve stres modeli olmak üzere iki kavramsal model kullanılmıştır. Kaynak modeli, çocukların ihtiyaçlarının karşılanmasında ailenin ekonomik durumuna bakar. Stres modeli ise ailenin ekonomik durumuna bağlı olarak oluşan duygusal durumunun ebeveynlik tutumları üzerindeki etkisine bakar. Kaynak modelinde ailenin maddi geliri çocuğa verilebilecek durumu belirler. Bu modelde ebeveyn tutumları aile gelirine bağlı olarak çocuk üzerinde etki etmektedir. Stres modeli ise ailenin ekonomik sorunlarının ebeveynlerin duygusal durumunda yaptığı olumsuz etkilerin ebeveyn tutumlarına yansıdığını ileri sürer (Sayıl ve Yağmurlu, 2012: 85-86).

Luster, Rhoades ve Hass (1989), yaptıkları bir araştırmanın sonucunda, alt sosyo-ekonomik gelir düzeyindeki annelerin çocuklarının büyükleri ve toplumun isteklerine uymalarına, üst sosyo-ekonomik gelir düzeyindeki annelerin ise çocuğun kendini yönetebilmesine değer verdiği ortaya çıkmıştır (akt.Yılmaz, 2009: 37-38).

Erkan ve Toran (2004), alt sosyo-ekonomik düzeye mensup beş yaşında çocuğu olan annelerin çocuklarına karşı olan kabul ve red davranışlarını inceledikleri çalışmada annelerin yaş, eğitim durumu, gelir düzeyi, çocuk sayısı ve ailesinde yaşayan birey sayısı gibi özelliklerin çocuklarını kabul ve red davranışlarını etkilediği sonucuna ulaşmışlardır (Erkan ve Toran 2004: 96). Başka bir çalışmada Aydoğdu ve Dilekman (2016), düşük aylık gelire sahip olan ailelerdeki ebeveynlerin aşırı koruyucu tutum sergilediği sonucuna ulaşmışlardır (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016: 580).

2.3.2. Anne Babanın Eğitim Durumu

Demiriz ve Öğretir (2007)'in yaptıkları araştırmada ilköğrenime sahip annelerin orta ve yükseköğrenime sahip annelere göre daha fazla koruyucu, annelik rolünü reddeden ve sıkı disiplin tutum boyutuna sahip oldukları görülmüştür (akt.Yılmaz, 2009: 39).

TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995) tarafından Türkiye'de ana babalık davranışlarını kapsamlı bir şekilde inceleyen çalışmada sıcaklık, duyarlılık, açıklayıcı akıl yürütme ve bilişsel uyarma gibi olumlu anne babalık davranışları ile eğitim düzeyi arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995: 183-193).

Eğitim düzeyi yüksek olan anne babalar çocuklarının kendilerini yönetmelerine değer verirler. Çocuğun gelişimi için özgürlük verilmesinin önemli olduğunu düşünürler. Eğitim düzeyi düşük anne babalar ise geleneksel çocuk yetiştirme tutumları sergilemektedirler (akt. Şanlı, 2007: 28).

Demirel, Üner ve Kırımı (2001)'nin çocukların yeterli ve dengeli beslenmelerine yönelik araştırma sonucunda yoksulluğun ve eğitimsizliğin yanında fazla sayıda çocuk sahibi olmanın annenin çocuğa ayırdığı süre ve ilgiyi azalttığı görülmüştür (Demirel, Üner ve Kırımı, 2001: 20).

Kitapçioğlu ve Yanıkkerem (2008), ailedeki çocuk sayısı ile annenin eğitim düzeyi arasında olumsuz bir ilişkinin olduğunu ortaya koymuştur. Eğitim düzeyi düşük olan annelerin çocuk sahibi olma ve ebeveynlik davranışları konusunda daha kadereci bir tutum sergiledikleri sonucuna ulaşmışlardır (Kitapçioğlu ve Yanıkkerem, 2008: 87-92).

Diğer bir çalışmada Yağmurlu, Citlak, Dost ve Leyendecker (2009)'ın annelerin çocuk sosyalleştirme hedeflerinde eğitime bağlı olarak gözlemlenen farklılıklara yönelik araştırma sonucunda yüksek eğitilmiş annelerin çocuklarının kendisi ile barışık, sabırlı, huzurlu, neşeli ve olumlu bir birey olmalarına daha çok önem verdiği ve çocuklarının hayatta istedikleri şeyleri başarabilmelerini ve kendilerini gerçekleştirmelerini daha

fazla istedikleri sonucuna ulaşmıştır (Yağmurlu, Citlak, Dost ve Leyendecker, 2009: 9-11).

Aydoğdu ve Dilekmen (2016)'in yapmış oldukları çalışmada ön lisans mezunu ebeveynlerin demokratik tutumlarının ortaokul mezunu ebeveynlere göre yüksek olduğu, öğrenim seviyesi yükseldikçe ebeveynlerin aşırı koruyucu tutumlarının da yükseldiği sonucuna varılmıştır (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016: 580). Başka bir çalışmada ise Kaya, Bozaslan ve Genç (2012), eğitim düzeyleri yüksek olan anne ve babaların demokratik tutumlara sahip olduklarını belirlemişlerdir (Kaya, Bozaslan ve Genç, 2012: 215-216).

Bütün bu araştırma sonuçları dikkate alındığında eğitim düzeyleri arttıkça ebeveyn demokratik tutumlarının da arttığı belirtilebilir. Dolayısıyla anne ve babanın eğitim düzeyleri çocuğa verilecek kaynakları ve ebeveynlik amaçlarını etkiler. Ebeveynlerin eğitim düzeylerinin yüksek olması, çocuk eğitimiyle ilgili daha bilinçli davranılmasını sağlamaktadır. Bu durumda ebeveynlerin çocuklarına karşı daha olumlu tutum ve davranış sergilemelerine olanak tanımaktadır.

2.3.3. Anne Babanın Kendi Yetiştirme Biçimi

Dönmezer (1999)'e göre, anne babaların çocuklarına karşı göstermiş oldukları tutum ve davranışların temelinde, kendi çocukluk yıllarındaki anne babalarıyla olan ilişkileri yatar (akt. Yılmaz, 2009: 41).

Kendi çocukluk yıllarında ebeveynleri tarafından engellenmiş bireyler, kendilerine tanınmamış olan özgürlüklere çocuklarının sahip olmalarına karşı bilinç dışı bir kıskançlık geliştirirler. Bu nedenle kendi ebeveynlerinden görmüş oldukları yöntemlerle çocuklarını yetiştirmeye çalışırlar. Böylece kendilerinin uğramış oldukları paniği denetim altına almış olurlar. Bazı durumlarda ise ebeveynlerin kendileri baskı altında yetişmiş olmalarına rağmen çocuklarına karşı gevşek ve yumuşak bir tutum sergileyebilirler (Yavuzer, 2018: 27).

Anne ve babanın kendi çocukluk yıllarındaki deneyimleri şimdiki tutum ve davranışlarını etkilemektedir. Çocukluk yıllarında, kendi anne ve babasıyla sağlıklı

ilişki kuramayan ebeveynlerin tutumları bu kötü deneyimler nedeniyle çocuklarına karşı olumsuz olabilmektedir (Yavuzer, 2013: 16).

Genellikle anne babalar, çocukları bir sorunla karşı karşıya kaldığında kendi anne babalarının sergilemiş oldukları yaklaşımları uygularlar. Eğer bu yaklaşımlar hatalı ise kendileri de bu hataları tekrarlamış olurlar. Ayrıca kendi anne ve babalarından nasihatler dinlemiş olan ebeveynler, kendi çocuklarına da aynı şekilde nasihat vermeye ve problemleri çözmede bu yaklaşımı kullanmaya eğilim gösterirler (Yavuzer, 2013: 14).

Ebeveynlerin, çocuklarına karşı ortaya koyduğu tutumların sağlıklı olması kendilerinin huzurlu, dengeli ve birbirlerine karşı sevgi ve saygı içerisinde olmalarına bağlıdır. Ebeveyn tutumlarını olumsuz açıdan etkileyen faktörler arasında; ebeveynlerin çocukluk yıllarında baskılı veya aşırı gevşek yetiştirilmeleri, eşleriyle mutlu bir yaşantıya sahip olmamaları ve sosyoekonomik imkanların yeterli olmaması yer almaktadır (Yavuzer, 2018: 27).

Ebeveynlerinin tutumlarını kendilerine model alan çocuklar ebeveyn oldukları zaman kendi ebeveynlerinininkine benzer şekilde çocuk yetiştirmeye çalışmaktadırlar (akt. Yılmaz, 2009: 42).

2.3.4. Çocuğun Yaşı ve Doğum Sırası

Aileye katılan her çocuk aile dinamiklerini değiştirir ve aile üyeleri arasındaki ilişkileri de etkiler. Sistem teorisinde de ifade edildiği gibi sistemin tek bir parçasındaki değişim diğer bütün parçaların etkilenmesine neden olmaktadır. Bu düşünceden hareketle ebeveyn ve çocuk ilişkisini ele aldığımızda, aile bünyesine dahil olan her çocuk, ebeveynlerin davranışını etkileyebileceği anlamı ortaya çıkmaktadır.

Ebeveynler çocuk yetiştirirken kuşkusuz her geçen gün deneyim elde ederler. İlk çocuklarıyla sonraki çocukları arasında deneyim ve beklentinin etkisiyle farklı yaklaşım sergilerler.

Garip (2010)'e göre ebeveynlerin ilk doğan çocuktan beklentileri diğer çocuklara oranla daha fazladır. Bunun temel sebebi ailenin ilk doğan çocuğa büyük olarak

davranması ve farklı görevler vermesidir. Küçük olan çocuklara daha az özerklik tanınmaktadır. Bunun yanı sıra küçük olan çocuklara daha fazla hoşgörü gösterilmektedir (akt. Pamuk, 2016: 18).

Ebeveynler ilk doğan çocukları ilk deneyim olduğundan dolayı genellikle daha kurallara bağlı ve yüksek beklentilerle büyütürler. İkinci çocuklarını ise deneyim elde ettikleri için daha az endişe duyarak daha serbest büyütürler.

Çocukların doğum sırasına göre ebeveynlik davranışlarının nasıl farklılaştığına yönelik çalışmalar yürütülmüştür. “Reciprocal links among differential parenting, perceived partiality and self-worth: a three-wave longitudinal study (Farklı ebeveynlik, algılanan kısmi ve öz-değer arasındaki karşılıklı bağlantılar: üç dalga boyuna bir çalışma)” adlı çalışmalarında Shebloski, Conger ve Widaman (2005), ebeveynlerin sonradan doğan çocuklara daha olumlu yaklaşım sergilediğini ve daha fazla duygusal ve maddi kaynak gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır (Shebloski, Conger ve Widaman, 2005: 633-642).

Çocukların doğum sırası ile ebeveyn davranışları arasındaki ilişkiyi ele alan bir diğer çalışmada Kessler (1991), ilk çocuktan sonra dünyaya gelen çocukların ebeveynlerin deneyimli olması nedeniyle olumlu ve daha az kontrolcü ebeveynlik davranışlarıyla yetiştirildiğini belirtmiştir (Kessler, 1991: 413-426).

“Born to rebel: Birth order, family Dynamics, and creative lives (İsyan etmek için doğmuş: Doğum düzeni, aile dinamikleri ve yaratıcı hayatlar)” adlı eserinde Frank Sulloway (1996), doğum sırasına göre çocukların farklı kişilikler geliştirebileceğini öne sürmüştür. Bu teori Darwin’in organizmaların kendilerine yaşayacak bir alan elde edebilmek için çeşitlendikleri fikrine dayanmaktadır. Sulloway’e göre ilk doğan çocuklar hazır bir yaşam ortamına sahip oldukları için ebeveynlerinin ilgi ve sevgisini rahatlıkla kavuşabilirler. Bu çocuklar kendilerini ebeveynleriyle özdeşleştirerek onlara uyum sağlamada zorluk çekmezler. Ailede sonradan doğan çocukların ise kendileri için ailelerini taklit etmedikleri farklı bir yaşam ortamı edinmeleri gerekmektedir. Sulloway, sonradan doğan çocukların asi bir yapı geliştirdikleri ve yeniliğe daha açık olduğunu öne sürmüştür (akt. Gerrig ve Zimbardo, 2013: 408).

Çocuk sayısı fazla olan ailelerde, ebeveynlerin çocuklarına göstermiş oldukları sevgi, beraber geçirdikleri zaman, maddi ve manevi destekler çocuk sayısı az olan ailelere göre daha sınırlıdır (Black, Devereux ve Salvanes, 2005: 669-700).

Çocuk sayısı ile ebeveynlik davranışları arasındaki ilişkiyi açıklayan başka bir özellik ise çocuğun istenen ya da istenemeyen bir çocuk olmasıdır. “Consequences for children of their birth planning (Doğum planlamasının çocuklar için sonuçları)” adlı çalışmada Baydar (1995), çok çocuklu ailelerde, sonradan dünyaya gelen çocukların istenmeme olasılığının yüksek olduğu ve sonradan dünyaya gelen çocuklara daha az kaynak sağlandığını belirtmiştir (Baydar 1995: 228-234).

2.3.5. Çocuğun Cinsiyeti

Ebeveynlerin, çocuk doğmadan önce cinsiyet açısından beklentileri olabilmektedir. Çocuğun cinsiyeti beklentiye göre uygun değilse ebeveynler, çocuğa karşı daha reddedici tutum sergileyebilirler. Çocuğun cinsiyeti beklentilere uygun olan ebeveynler ise çocuğa karşı daha olumlu tutum sergileyebilirler (akt. Yılmaz, 2009: 46).

Ebeveynlerin, çocuğun cinsiyetine göre çocuğun davranışlarını kabul edip-kabul etmeme durumları değişkenlik gösterebilir. Toplumsal bakış açısının yansıması gereği erkek çocukların yaramaz, kız çocuklarının ise uslu görülmesi söz konusudur. Bu görüşün aksi bir durumunda ebeveynler çocuğun davranışına tepki gösterebilmektedir.

Haktanır ve Baran (1998)’in yapmış olduğu bir çalışmada, çocukların cinsiyetinin ebeveyn tutumlarını algılamada farklılık yarattığı gözlemlenmiştir. Çalışmada kızların anne ve babalarını daha demokratik algıladıkları, erkeklerin ise anne ve babalarını daha ilgisiz olarak algıladıkları belirtilmiştir (Haktan ve Baran, 1998: 134-141).

Benzer bir çalışmada Kulaksızoğlu (2005), Almanya’da yaşayan ve çoğunluğu 15-20 yaşlarında olan üçüncü kuşak Türk asıllı gençlerin algıladıkları anne-baba tutumlarını incelemiştir. Katılımcıların neredeyse yarısı hem annelerini hem de babalarını, otoriter tutumlu olarak değerlendirdiği görülmüştür (Kulaksızoğlu, 2005: 173-174).

Ülkemizde ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutumlarında gelenek ve göreneklerin etkili olduğu göz önüne alındığında erkek çocukların kız çocuklarına göre daha serbest yetiştirildiği söylenebilir.

2.4. BAŞARILI EBEVEYN-ÇOCUK İLİŞKİSİ

Ebeveynler, çocuklarını yetiştirirken, gelişim evrelerine vakıf olmalı ve çocuklarının içerisinde buldukları gelişim döneminin gerekliliklerini bilerek tutumlarını bu yönde sergilemelidirler. Çocuk yetiştirmede son derece önemli olan bu konuya çalışmanın literatür kısmında, ebeveyn-çocuk ilişkisine yönelik teori ve yaklaşımlar başlığı altında genişçe yer verilmiştir. Ebeveyn-çocuk ilişkisine yönelik teori ve yaklaşımları ve ebeveyn tutumlarını göz önünde bulundurduğumuzda başarılı ebeveyn-çocuk ilişkisinin sağlanmasında gerekli olan yaklaşımların neler olabileceği ortaya çıkmaktadır. Bu bölümde de bu konulara değinilecektir.

Gelişim dönemlerine bakıldığında, çocuğun her döneme özgü farklı ihtiyaçları bulunmaktadır. Ebeveynler bu ihtiyaçları giderme sorumluluğu taşımaktadır. Bu ihtiyaçları karşılama süreci aile içi ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Ebeveynler çocuklarına ilgi ve sevgi göstermelidir. Onlara tutarlı ve yapıcı disiplin uygulamalı ve uygun davranışlar sergileyerek rol model olmalıdır. Bu ihtiyaç-tatmin döngüsü sağlıklı ebeveyn ve çocuk ilişkisinin olduğu ailelerde görülür (Solmuş, 2011: 40-41).

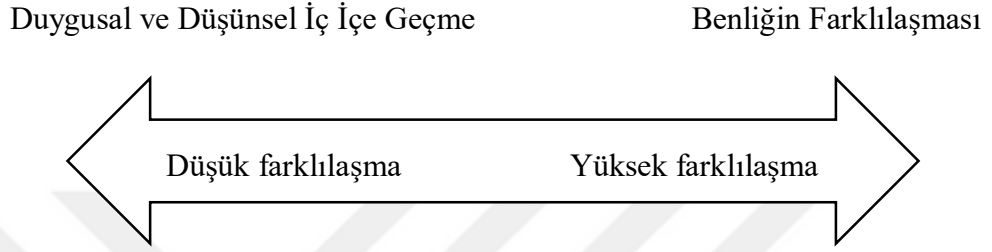
Öncelikle ebeveynlerin, çocuklarının kendilerinden, kardeşlerinden ve akranlarından farklı, kendine özgü bir birey olduklarını göz önünde bulundurmaları gerekmektedir (Yavuzer, 2011: 125).

Ebeveynlerin çocuklarına, uygun davranışları öğretebilmeleri için kendilerine ve çocuklarına yönelttikleri davranışlarda dengeli, kararlı ve tutarlı olmaları gerekmektedir. Aksi halde çocuk uygun davranış standartlarının değişkenlik gösterdiğini gözlemleyerek bu davranışları benimsemeyebilir (Yavuzer, 2011: 125).

Ebeveynler, çocuklarını bağımsız bir birey olarak görmeli ve sevgi ile iyi ilişkiler kurmaya çalışarak yaklaşmalıdırlar. Eğer çocuk bağımsız bir birey olarak görülmez, koruyucu ve otoriter bir yaklaşımla yetiştirilmeye çalışılırsa ebeveynlere karşı bağımlılık geliştirebilir. Bowen bu durumu “benliğin farklılaşması” kavramıyla

açıklamıştır. Bu kavram bireylerin kendilerini büyüdükleri aileden duygusal ve bilişsel olarak ayırmalarını ifade etmektedir (akt. Gladding, 2015: 203). Aile içerisinde her bireyin kişilikleri ve özellikleri birbirinden farklı olmalıdır. Aksi durum sağlıklı aile modeline ve bireylerin bağımlılık geliştirmelerine neden olabilir. Şekil 2.8’ de Bowen’ın farklılaşma düzeyi bir doğru üzerinde gösterilmiştir.

Şekil 2.8: Bowen’ın Benliğin Farklılaşması Aralığı

Şekil 2.8: Bowen’ın Benliğin Farklılaşması Aralığı (akt. Gladding, 2015: 203).

İdeal anne baba davranışlarını belirlemek oldukça zor olsa da çocuğun ihtiyaçlarını görebilen ve bu ihtiyaçlara uygun karşılık verebilen, ebeveyn olarak davranışlarda denge, kararlılık ve tutarlılık sağlayabilen, aşırı katı ya da aşırı hoşgörülü olmadan uygun bir esneklik sergileyebilen, çocuğun düşüncelerine değer verip onları dinleyen, çocuğun ilgi ve yeteneklerinin farkında olarak geliştirmesine olanak tanıyan, birlikte vakit geçirmeye özen gösteren, sorumluluk duygusunu geliştirmeye çalışan, sınırlarını bilmesini sağlayan ebeveyn yaklaşımları doğru yaklaşım olarak belirtilebilir.

Ebeveynlerin, güven sahibi, mutlu ve sosyal anlamda başarılı bir çocuk yetiştirebilmesi için çocuklarına davranışlarıyla örnek olması, güvendiğini hissettirmesi ve hoşgörülü yaklaşım sergilenmesi gerekmektedir.

Aile, ailenin tüm üyelerinin gelişeceği, kendi gelişim ihtiyaçlarını karşılayabileceği fonksiyonları olan bir yapıdır (Özabacı ve Erkan, 2014: 5). Aile fonksiyonları- işlevleri, sağlıklı-işlevsel ailelerin özellikleri, sağlıklı-işlevsel olmayan ailelerin özellikleri, aile yapısı ve aile yaşam döngüsü başlıkları altında aile bütün olarak ele alınarak başarılı ebeveyn çocuk ilişkisinin sağlanabileceği aile ortamı aktarılmaya çalışılacaktır.

2.5. AİLE FONKSİYONLARI-İŞLEVLERİ

Toplumun en küçük birimi olarak kabul edilen ailenin bireylerin yaşamında önemli bir yeri vardır. Bireylerin yaşamlarında doyum sağlaması, fonksiyonlarını yerine getirmesi ve topluma uygun bir birey olması ilk önce aile tarafından sağlanır (Nazlı, 2016: 16).

Fitzpatrick (2005) aile işlevlerini; sınırlarını geliştirmek, çocukların toplumsallaşmasını sağlamak, faaliyetlerini gerçekleştirmek, ailenin refahını sağlamak amacıyla fiziksel ve ruhsal çevreyi uygun hale getirerek ailede bulunan bireylerin doyumunu gidermek olarak tanımlamıştır (Demircioğlu, 2010: 22).

Aile, fonksiyonlarının yerine getirilme durumuna göre sağlıklı/fonksiyonel aile ve sağlıksız/fonksiyonel olmayan aile olarak ikiye ayrılmaktadır.

2.5.1. Sağlıklı-İşlevsel Ailelerin Özellikleri

Sağlıklı aileler, fonksiyonlarını başarılı bir şekilde gerçekleştirirler. Aile üyeleri aile içerisindeki iletişim ve davranış örüntülerinden memnundur. Zamana bağlı olarak oluşan gelişimsel değişikliklere uyum sağlarlar. Stres yaratıcı durumlarla baş edebilirler. Sağlıklı aile içerisindeki yetişkinler şefkatli, sempatik, sorumluluk sahibidirler. Olgun olan bu bireyler sorumluluk üstlenebilirler. Kendi sorunlarını diğer aile bireylerine zarar vermeden çözebilirler. Aile üyeleri birbirlerine karşı dürüst, içten, güvenilir ve sevgi ile yaklaşır. Aile içerisinde katı bir hiyerarşik yapı ve ayrılıklar görülmez. Sağlıklı aile içerisinde yer alan ebeveynler çocuklarının ihtiyaçlarını karşılarlar, zihinsel, duygusal ve sosyal anlamda gelişimlerini sağlamaya çalışırlar (Akt. Nazlı, 2016: 24-26).

Sağlıklı işlevlere sahip olan aileler, saygı ve işbirliğine önem vermektedirler. Yaşanan çatışmalar aile içerisinde iletişim ve saygı çerçevesinde çözümlenebilmektedir. Aile üyeleri birbirlerinin ihtiyaçlarını zamanında ve yeterli bir düzeyde karşılayabilmektedir. Her bir üye birbirini koşul olmadan sevmekte, saygı duymakta ve sorumluluklarını yerine getirmektedir (Topçu-Kabasakal, 2001: 9-10; Bulut, 1993:6).

Aileyi bütün olarak ele aldığımızda sağlıklı aile modeli, aile fonksiyonlarını gerçekleştiren ve her bir üyesine doyum sağlamakta olan bir sistem olarak tanımlanmaktadır (Özabacı ve Erkan, 2014: 4). Sağlıklı ailenin fonksiyonları şöyle sıralanmaktadır:

- Duyguları paylaşma,
- Bireysel farklılıkları kabullenme,
- İlgili ve sevgi duygularının gelişimi,
- Yaşamı sürdürmek için temel ihtiyaçların karşılanması,
- Problem çözme,
- İletişim,
- Birlikte zaman geçirme,
- Çocukları koruma, eğitme ve yetiştirme.

Lewis, Beavers, Gosselt ve Philips sağlıklı aile işlevlerinin özelliklerini şu şekilde belirtmişlerdir (Bulut, 1990: 1):

- Aile üyeleri birlikte vakit geçirmekten keyif duymakta ve birbirlerini desteklemekte ve cesaretlendirmektedir.
- Aile üyeleri birbirlerinin görüş ve düşüncelerine saygı duymaktadır.
- Aile üyeleri arasında açık bir iletişim bulunmaktadır.
- Aile üyeleri bir arada bulunmanın dışında bireysel olarak meydana gelen farklılıklara da saygı duymaktadırlar.
- Aile üyeleri arasında etkileşim söz konusudur. Katı kurallar bulunmaz, üyeler yeni deneyimlere açıktır.
- Aile üyeleri arasında fikir alışverişi yapılmaktadır. Üyeler arasında otorite sahibi bireyler bulunmamaktadır.

Ebeveynlerin çocuğa yönelik tutumları ve kendi aralarında oluşan ilişkilerin çocuğa yansması; çocuğun yaşamında diğer kişilerle kurduğu ilişkilerdeki duygu, tutum ve davranışların şekillenmesinde model olmaktadır (Epözdemir, 2013: 21).

2.5.2. Sağlıksız-İşlevsel Olmayan Ailelerin Özellikleri

Frude (1991) göre sağlıksız ailelerin fonksiyonelsizliği aile üyelerinin iç içeliği ya da kopukluğu nedeniyle oluşabilir. Kopuk ailelerde aile üyeleri birbirlerine çok az

bağlıdır. Kopuk ailede aile üyeleri bir sıkıntı ile karşılaşırsa diğer üyeler bu olaya tepkisiz kalırlar. Aile üyeleri sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını aile içerisinde karşılayamazlar. İç içe ailelerde ise etkileşim çok yoğun ve yakın olduğundan dolayı aile üyeleri birbirlerinin yaşamına aşırı karışır. İç içe ailelerde yer alan çocukların bireysellik ve bağımsızlık geliştirmeleri zordur (Akt. Nazlı, 2016: 28-29).

Sağlıksız aileler, işlevlerini birlikte olacak şekilde gerçekleştiremeyen ailelerdir. Sağlıksız ailelerde eşler arasında etkili bir iletişim yoktur (Bulut, 1993: 11).

Beavers'e göre işlevsel olmayan sağlıksız aileler şu özelliklere sahiptir:

- Aile üyeleri arasında açık bir iletişim bulunmamaktadır. Aile üyeleri arasında doğrudan bir ilişki değil, kişilerarası dolaylı ilişkiler kurulmaktadır.
- Ailede bulunan kişilerin, beklentileri ne yönde ise birbirlerine karşı bu beklentiler yönünde davranmaktadır.
- Aile içinde yer alan kişiler, gerçek ihtiyaçlarını zayıf ya da güçlü görünerek diğer üyelere yansıtmama eğilimindedir.
- Aile üyelerinde benmerkezcilik söz konusudur (Bulut, 1990: 2).

Whirtar'a (1993) göre işlevselliği sağlıksız olan ailelerde, aile üyeleri arasında düşük bağlılık görülmektedir. Sağlıksız ailelerde katı sınırlar mevcuttur. Aile üyeleri sosyal ve duygusal gereksinimlerini yerine getirememektedir. Bunun yanı sıra diğer aile üyelerinin de gereksinimlerini karşılayamamaktadır (Nazlı, 2016: 28).

Sağlıksız aile içerisinde yetişen çocukların, kendine özgü bir kişilik yapısına sahip olması, ilgi ve eğilimleri doğrultusunda ebeveynleri tarafından desteklenmesi pek mümkün değildir. Çocuklar belirlenmiş olan kalıplar içerisinde dahil edilerek büyütülmeye çalışılmaktadır (Akt. Özatça, 2009: 54). Sağlıksız bir aile işlevi içerisinde yetişen çocuklar normal bir gelişim gösterememektedirler. Bu çocuklar kendileri ebeveyn olduklarında, çocukları için sağlıksız aile ortamı oluşturmaktadırlar (Akt. İkiz, 2009: 65).

Ailenin kendisine özgü bir yapısı ve yaşam standartları vardır. Bu yapı fonksiyon olarak, belirli rollerin (Anne-baba-çocuk vb.) oluşumunu gerektirir. İdeal bir aile

olabilmek için birtakım niteliklerin gerekliliği söz konusudur (Ersevrim, 2008: 26-27).

Bu nitelikler Şöyle sıralanmaktadır:

- Aile bireylerinin fiziksel, duygusal ve ruhsal ihtiyaçlarını karŐılayabilmek.
- Aile bireylerinin gereksinimlerine karşı duyarlı olmak.
- Sağlıklı bir iletişim kurabilmek.
- Aile üyelerine bakım, güvence ve cesaret sağlayabilmek.
- Aile içi ve aile dışında gelişimi sağlayabilmek.
- Çocukların varlığından mutlu olmak ve onlarla birlikte büyüme.
- Aile üyelerinin birbirlerine yönelik göstermiş oldukları saygı, bağlılık ve sadakat.

2.6. AİLE YAPISI

Ward (1997), sistem bakış açısına göre dört aile yapısı üzerinde durmuŐtur. Bunlar: Kapalı aileler, geliŐigüzel aileler, açık aileler ve eŐzamanlı ailelerdir (Akt. Nazlı, 2016: 46-47).

Kapalı ailelerde belirli bir lider ve hiyerarşik bir düzen vardır. Bu lider ebeveynlerden biri olabilir. Ebeveynler otoriter bir tutum sergilerler. Katı kurallarla çocuklarının davranışlarını kontrol etmeye çalışırlar.

GeliŐigüzel ailelerde bireye önem verilir. Aile, her bir üyenin ihtiyaçlarını karşılamaya özen gösterir. Aile yapısı kapalı ailelerde olduğu gibi hiyerarşik değil izin vericidir. Aile üyeleri problemlerini bağımsız çözebilmeleri için desteklenmektedir. Bu aile yapısında çocukların yaratıcılığı ve bireyselliği geliŐir. Ancak bu aile yapısında sınırların oluşumu açısından zorluklar yaŐanabilir.

Açık aileler em bireyselliğe hem de gruba önem verirler. Aile içinde karar alınırken bütün aile üyelerinin görüşleri alınır. Bu aile yapısında sözlü iletişim fazladır.

EŐzamanlı ailelerde ise etkileşim azdır. Etkileşim az olduğundan dolayı samimiyet kaybolur. Sözlü iletişim olduğuça azdır. Dolayısıyla bu ailelerde sözel olmayan iletişim olduğuça değerlidir. Ebeveynlerin iletişimi açık ve doğrudan olmadığı için çocuklar için ebeveynlerini anlamak olduğuça zordur. Buna rağmen ebeveynler çocuklarına güvenli ve ait olma duygularını hissettirmeye çalışırlar.

Aile yapısı ailedeki bireylerin birbirleriyle olan ilişkisini, iletişimini etkilemektedir. Bunun yanı sıra ebeveynlerin tutumlarını şekillendirmekte ve çocukların aile içerisindeki pozisyonunu da belirlemektedir (Kulaksızoğlu, 2018).

2.7. AİLE YAŞAM DÖNGÜSÜ

Aile yaşam döngüsü kavramı, ailenin zaman içerisindeki gelişimini betimlemek amacıyla kullanılır. Bu modelde aile bir bütün olarak vurgulanır ve bireyin yaşam sürecinin tüm boyutları ele alınır (Gladding, 2015: 11). Aile yaşam döngüsü; ailenin oluşumu, gelişimi ve çocukların gelişim aşamalarındaki değişimlerine göre ailenin yapısında oluşan değişiklikler olarak tanımlanabilir (Özabacı ve Erkan, 2014: 16).

Araştırmacılar tarafından öne sürülmüş olan birden fazla aile yaşam döngüsü modeli mevcuttur. Bu modellerden biri Duvall (1957)'in öne sürmüş olduğu aile yaşam döngüsü modelidir. Duvall, aile yaşam döngüsünü sekiz aşamadan oluşturmuştur. Bu model geleneksel, çekirdek ve sağlıklı aile modellerini tanımlamaktadır. Modeldeki sekiz aşama sırasıyla şu şekildedir: Evli eşler, çocuk büyüyen aile, okul öncesi çocuklar, okul çağı çocukları, ergenler, evden ayrılan çocuklar, orta yaş ebeveynler ve yaşlı aile üyeleri. Tablo 2.6'da Duvall'in sekiz aşamalı yaşam döngüsü modeline yer verilmiştir (Özabacı ve Erkan, 2014: 18-19).

Tablo 2.6: Duvall'in Sekiz Aşamalı Yaşam Döngüsü

Duvall'in Basamakları	"Başarılması Gereken Önemli Yaşam Geçişleri"
1. "Evli eşler (çocuksuz)"	"Karşılıklı bağlanma"
2. "Çocuk büyüyen aile (yeni doğan bebekten 30 aylık çocukları olan aileler)"	"Ebeveyn rollerinde gelişim"
3. "Okul öncesi çocuklar (2,5 yaşından 6 yaşına kadar çocuklar)"	"Çocuğun kişilik özelliklerini kabullenme"
4. "Okul çağı çocukları (6 yaşından 13 yaşa kadar)"	"Kurumlarla çocukları tanıştırma"
5. "Ergenler (13 yaşından 20 yaşına kadar)"	"Ergenliği kabullenme (sosyal ve cinsel rollerde değişim)"

6. Evden ayrılan çocuklar (ayrılan ilk çocuk ile son ayrılan çocuk)”	“Çocukların bağımsız yetişkin rolünü kabullenme”
7. “Orta yaş ebeveynler (boş yuva)”	“Gitmeye hazırlanma-baş başa kalma”
8. “Yaşlı aile üyeleri (her iki eşin emekliliği ve ölüme doğru gidiş)”	“Yaşlı olmayı kabullenme”

Tablo 2.6: Duvall’ın Sekiz Aşamalı Yaşam Döngüsü (akt. Özabacı ve Erkan, 2014: 18).

Başka bir yaşam döngüsü modeli ise Barnhill ve Longo (1978) tarafından oluşturulmuştur. Bu modelde yaşam döngüsü basamakları eşlerin birbirlerini kabul etmesiyle başlar ve sırasıyla ebeveyn rollerine uyum sağlama, çocuğun kişiliğinin kabulü ve çocuğun sosyal kurumlara yönlendirilmesi aşamalarını izler. Ardından ergenin bağımsızlık arayışının kabulü, ayrılığa hazırlanma, evden ayrılma, emekliliğin kabulü ve yaşlılığın kabulü ile basamaklar son bulur. Tablo 2.7’de Barnhill ve Longo’nun yaşam döngüsü modeline yer verilmiştir (Özabacı ve Erkan, 2014: 19-20).

Başka bir yaşam döngüsü modeli ise Carter ve McGoldrick (1989) tarafından ortaya konmuştur. Bu model diğer yaşam döngüsü modellerine göre daha az basamaktan oluşmaktadır. Evden ayrılma, tek başına genç yetişkin olma, evlenerek bir aileye dahil olma, yeni bir çift olma, küçük çocuklu aile olma, çocukları evden gönderme ve ailenin son zamanları gibi basamaklardan oluşmaktadır. Tablo 2.7’de Carter ve McGoldrick’in yaşam döngüsü modeline yer verilmiştir (Özabacı ve Erkan, 2014: 20).

Diğer bir yaşam döngüsü modeli ise Galinsky (1981) ve Wapner (1993) tarafından geliştirilmiştir. Diğer yaşam döngüsü modellerine göre daha psikolojik boyutlu bir modeldir. Hamilelik aşaması, yeni rollere hazırlanma ve aileye katılacak yeni üyelere karşı duygular geliştirme özelliği taşımaktadır. Yetiştirilme evresi 2 yaşına kadar olan dönemi kapsıyor olup ebeveynlerin çocuklarına bağlanmasını içerir. Yetkilendirme evresinde ebeveynler çocuklarıyla iletişim ve güç biçimlerine karar verirler. Durumu değerlendirme evresinde ebeveynler çocuklarına çevreyi anlama konusunda yardım ederek geleceğe onları hazırlarlar. Bağımsızlık evresi ergenlik dönemine denk gelmektedir. Genç yetişkinlik evresinde ise ebeveynler çocukları ile bağlarını

koruyarak onların aileden ayrılmalarını olanak tanır. Tablo 2.7’de Galinsky (1981) ve Wapner (1993)’ın yaşam döngüsü modeline yer verilmiştir (Özabacı ve Erkan, 2014: 20).

Tablo 2.7: Aile Yaşam Döngüsü Modelleri

Barnhill ve Longo (1978)	Carter ve McGoldrick (1989)	Galinsky (1981) ve Wapner (1993)
Eşler arası bağlılık	Evden ayrılma	Yapılandırma- Hamilelik
Ebeveyn rollerine uyum sağlama	Tek başına genç yetişkin olma	Yetiştirilme (0-2 ay)
Çocuğun kişiliğinin kabulü	Evlenerken bir aileye dahil olma	Yetkilendirilme
Çocuğun sosyal kurumlara yönlendirilmesi	Yeni bir çift olma	Durumunu değerlendirme (5-12 ay)
Ergenin bağımsızlık arayışının kabul edilmesi	Küçük çocuklu aile	Bağımsızlık (ergenlik)
Ayrılığa hazırlanma	Çocukları evden gönderme	Ayrılış (genç yetişkinlik)
Evden ayrılma, aile üyelerinin yüzleşmesi	Ailenin son zamanları	Büyük ebeveynlik
Emekliliğin kabulü		
Yaşlılığın kabulü		

Tablo 2.7: Aile Yaşam Döngüsü Modelleri (akt. Özabacı ve Erkan, 2014: 20).

Aile değişen sınırları, kuralları, rolleri, iletişim özellikleriyle yaşam dönemlerinden geçmektedir. Her basamak aile için yeni görevleri barındırır. Aşağıda aile yaşam döngüsündeki geçiş evreleri ve görevlere yer verilmektedir:

1.Sorumluluklar

Görevler

- *Eş rollerinin yüklenilmesi*
- *Aileden kopma*
- *Kayın valide ve kayınpeder ile ilişki kurma*
- *İlişki kurallarını koyma*
- *İş bölümü*

2. Yeni Ebeveyn Rollerini

Görevler

- Ebeveyn rollerinin yüklenilmesi, değerler
- Çocuk yetiştirme sorumluluğunun yüklenilmesi
- Genişlemiş ailede iş bölümü, ev işlerinin dağılımındaki değişimler
- Çocuklarla yaşama uygun kurallar ve iletişim kalıpları belirleme

3. Yeni Kişiliği Kabullenme

Görevler

- Ebeveyn rollerini sürdürme
- Yeni bireyin gelişimine izin verme
- Gelişen kişilikle bağlantı kurma
- Ailenin sınırlarını korumakla ilgili yeni düzenlemeler yapma

4. Aile Dışından Başka Kurumlara Çocukların Gönderilmesi

Görevler

- Ebeveyn rollerinin artması
- Çocuğun ilk ayrılışına destek olmak
- Çocuğun gelişen bağımsızlığını ve bununla birlikte aile kurumundaki değişimi kabullenmek
- Dışarıdaki kurumlarla işbirliği

5. Ergeni Kabullenme

Görevler

- Çocuğun yeni gelişen kimliği ile karşılaşma
- Arkadaş gruplarının etkisinin artması
- Çocuğun bağımsızlığının ve farklılaşmasının artması

6. Bağımsızlığı Deneyimlemek

Görevler

- *Artan bir bağımsızlıkla karşılaşma*
- *Çocuğun karar verme sürecine katılımı*
- *Eğitim ve kariyer planlamaya katılım*
- *Köken aile ile bağların zayıflamasının kabulü*

7. Yeni Bir Başlangıca Hazırlık

Görevler

- *Çocuğun bağımsız yetişkin rolünü kabullenme*
- *Ayrılığı planlama*
- *Orta yaş geçişi ile yüz yüze gelme*

8. İzin Verme / Karşı Karşıya Gelme

Görevler

- *Eş rolleri üzerine yeniden çalışma*
- *Geçmişin bitirilmemiş işleri ile baş başa kalma*
- *Çocuklardan ayrılma sorunlarını çözmek*

9. Emekliliği Kabul Etme / Yaşlılık

Görevler

- *Yeni yaşam stiline uygun roller geliştirme*
- *İşten başka aile sorumlulukları ve aktiviteler geliştirme*
- *İleri yaşın fiziksel ve duygusal problemleri ile karşılaşma*
- *Kayıplar yaşama (Özabacı ve Erkan, 2014: 21-23).*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Katılımcılar

Üst kuşak ebeveynlik tutumlarının kişilerin ebeveynlik tutumlarını yordayıcı etkisinin incelendiği araştırmada İstanbul’ da yaşayan toplam 148 aile örneklemini kullanılmıştır. 148’i anne (%33,33), 148’i baba (%33,33) ve 148’i çocuk (%33,33) olmak üzere toplam 444 kişilik bir veri anlamlı çıkıp analize dahil edilmiştir. 22 aile örneklemini ise ebeveynlerin ya da çocukların formları eksik doldurulması nedeniyle araştırmaya dahil edilmemiştir. Katılımcılar gönüllülük esasına göre ve ulaşılabilirlik-elverişlilik ilkesine göre belirlenmiştir.

Annelerin yaş aralığı 34-58 (42,64=5,17)’dir. Babaların yaş aralığı 38-62 (46,42=4,95)’dir. Çocuk katılımcıların yaş aralığı ise 14-19 (16,72=,93)’dur. Anne örnekleminin yaş ortalaması 42,63’tür. Baba örnekleminin yaş ortalaması 46,41’dir. Çocuk örneklemini yaş ortalaması ise 16,72’dir. Çalışmaya katılan annelerin % 60,81’i (n=90) ilköğretim, % 33,10’u (n=49) lise ve % 6,08’i (n=9) üniversite ve üstü eğitim almışlardır; % 5,40’ının (n=8) ekonomik durumu düşük, %89,86’sının orta (n=133), % 4,72’sinin (n=7) yüksektir. Çalışmaya katılan babaların % 48,64’ü (n=72) ilköğretim, % 37,83’ü (n=56) lise ve % 13,51’i (n=20) üniversite ve üstü eğitim almışlardır; % 6,08’inin (n=9) ekonomik durumu düşük, % 86,48’inin orta (n=128), % 7,43’ünün (n=11) yüksektir. Çalışmaya katılan çocukların tamamı lise eğitimine devam eden öğrencilerden oluşmuştur. Çocukların % 6,75’inin (n=10) ekonomik durumu düşük, % 87,16’sının orta (n=129) ve % 6,08’inin (n=9) yüksektir. Örneklem grubunun demografik özelliklerinin tümü Tablo 3.8’de yer almaktadır.

Tablo 3.8: Üst Kuşak Ebeveynlik Tutumlarının Kişilerin Ebeveynlik Tutumlarını Yordayıcı Etkisi Çalışmasındaki Örneklem Grubunun Demografik Özellikleri

Cinsiyet	ANNE	BABA	ÇOCUK
Kadın	148	0	87
Erkek	0	148	61
Eğitim			
İlköğretim	90	72	0
Lise	49	56	148
Üniversite ve üstü	9	20	0
Yaş			
Yaş aralığı	34-58	38-62	14-19
Ortalama	42,64	46,42	16,72
Standart Sapma	5,17	4,95	,93
Ekonomik durum			
Düşük	8	9	10
Orta	133	128	129
Yüksek	7	11	9

3.2. Veri Toplama Araçları

Anne-baba tutumlarının ölçülmesinde temel olarak iki yöntem kullanılmaktadır. Bunlardan biri sistemli gözlem yöntemidir. Bu yöntem zaman aldığı ve gözlem ortamının uygun olarak sağlanamaması gibi nedenlerden dolayı genellikle küçük yaş gruplarındaki çocukların davranışlarını incelemek amacıyla uzmanlarca kullanılmaktadır. Diğer bir yöntem ise envanter uygulanmasıdır. Anne-baba davranışlarını yansıtan maddelerin yer aldığı bu yöntemde envanterler, hem anne babalar hem de çocuklara uygulanabilecek şekilde oluşturulmaktadır. Böylece ebeveynlerin kendi tutumları ve çocukların ebeveynlerinin tutumlarını nasıl algıladığı değerlendirilmektedir (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 1999: 71). Bu çalışmada da ebeveyn tutumlarını ölçmek amacıyla Anne Baba Tutumları Ölçeği kullanılmıştır. Ancak anne ve babaların ebeveynlik tutumları ortak olmadığı için katılımcılardan ölçeği anneleri ve babaları için ayrı ayrı doldurmaları istenmiştir.

3.2.1. Demografik Bilgiler Formu

Bu çalışmada katılımcıların yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, kaçınıcı çocuk olduğu, medeni durum, ekonomik durum, eğitim durumu ve meslek gibi sosyo-demografik özellikleri ile ilgili bilgileri içeren form ve katılımcı bilgilendirme onam formu, Anne Baba Tutumları Ölçeğinin yer aldığı formun ön yüzünde bulunmaktadır (bkz. EK-1).

3.2.2. Anne Baba Tutumları Ölçeği (ABTÖ)

Anne-Baba Tutumları Ölçeği geliştirilirken Kuzgun (1972) tarafından geliştirilen Anne Baba Tutum Envanteri esas alınmıştır. Bu envantere yeni maddeler eklenerek psikometrik çalışmaları Eldeleklioğlu tarafından yapılmıştır. Kuzgun ve Eldeleklioğlu tarafından 1999'da geliştirilen ölçek, anne babaların demokratik, koruyucu/istekçi ve otoriter tutumlarını ölçmektedir. Ergen ve yetişkinlere uygulanabilen bu ölçek demokratik ve koruyucu/istekçi alt ölçeği için 15, otoriter alt ölçeği için ise 10 madde olmak üzere toplam 40 maddeden oluşmaktadır. Ölçek beş basamaklı Likert tipinde hazırlanmış olup "Hiç uygun değil", "Pek uygun değil", "Biraz uygun", "Çok uygun", "Tamamen uygun" ifadelerine göre işaretlenmektedir. Ölçekte katılımcılardan, her bir ifadenin kendisi için ne derece doğru olduğunu ve ifadeyi, kendilerini en yakın olan ebeveynini düşünerek yanıtlaması istenmektedir. Bu şekilde yanıtlanan maddeler "Hiç uygun değil" karşılığı 1, "Pek uygun değil" karşılığı 2, "Biraz uygun" karşılığı 3, "Uygun" karşılığı 4, "Çok uygun" karşılığı 5 olarak değerlendirilmiştir. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı demokratik alt boyutu için 0,90, koruyucu/istekçi alt boyut için 0,82 ve otoriter alt boyut için 0,79 olarak bulunmuştur. Kararlılık katsayısı demokratik alt boyutu için 0,92, koruyucu/istekçi alt boyut için 0,75 ve otoriter alt boyut için 0,79 olarak bulunmuştur (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 1999: 69-76).

3.3. İşlemler

Anne Baba Tutumları Ölçeği (ABTÖ) ulaşılabilirlik-elverişlilik ilkesine göre seçilen örneklem grubundaki katılımcılara verilmiştir. Demografik bilgiler formu, katılımcı bilgilendirme onam formu ve yönerge, ABTÖ'nin yer aldığı formun ön sayfasında yer almaktadır. ABTÖ, annelerin kendi anne ve babasını değerlendirmesi, babaların kendi anne ve babasını değerlendirmesi ve çocukların anne ve babasını değerlendirmesi biçiminde üç ayrı formda hazırlanmıştır. Algıladıkları anne ve baba tutumlarını değerlendirirken katılımcılardan ABTÖ' ni anne ve babaların ebeveynlik tutumları ortak olmadığı için anneleri ve babaları için ayrı ayrı doldurmaları istenmiştir.

Araştırmada 148 anne, 148 baba ve 148 çocuk yer aldığı için her bir aile üyesine ilişkin ayrı formlar oluşturulmuştur. Dolayısıyla tek bir ailenin verilerinin değerlendirilebilmesi anne formu, baba formu ve çocuk formunun değerlendirmeleriyle oluşmaktadır. Oluşturulan anne, baba ve çocuk formlarında tek bir aileyi ele alabilmek için aile üyelerinin değerlendirmiş oldukları formlar tek bir zarf içerisinde toplanarak protokol numarası verilmiştir. Verilmiş olan protokol numaraları araştırmaya katılan aile sayısını göstermektedir.

Ayrıca katılımcılardan yönergenin dikkatle okunması, demografik bilgilerin ve ölçeklerin eksiksiz doldurulması istenmiştir. Uygulamaların tamamı bireysel olarak yapılmıştır. Bireysel uygulamalarda gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra ölçekler gönüllü katılımcıya verilmiş, doldurulduktan sonra araştırmacı tarafından teslim alınmıştır. Katılımcılara uygulamaya katılmaları karşılığında herhangi bir ücret ödenmemiştir. Araştırma aile üyelerinin değerlendirmelerine dayandığı için katılımcı sayısı 148 anne 148 baba ve 148 çocuktan oluşturulmuştur. Araştırmada sunulan veriler Ocak 2018 - Temmuz 2018 tarihleri arasında toplanmıştır.

3.4. Veri Analizi

Ebeveyn tutumlarının cinsiyete göre karşılaştırılması için bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır. Üst kuşak ebeveynlik tutumları ile kişilerin ebeveynlik tutumları arasındaki ilişkiyi tespit etmek için pearson momentler çarpım korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Çalışmada üst kuşak ebeveynlik tutumları (demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter) bağımsız değerşken, alt kuşak ebeveynlik tutumları (demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter) ise bağımlı değerşken olarak çoklu doğrusal regresyon analizine tabi tutulmuştur. İstatistiksel analizler SPSS v.22 ile yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Üst kuşak ebeveynlik tutumları ile kişilerin ebeveynlik tutumları arasındaki ilişkiyi tespit etmek için pearson momentler çarpım korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Çocukların, erkeklerin (babaların) ve kadınların (annelerin) algıladıkları ebeveyn tutumlarının karşılaştırılması sonucunda, çocukların algıladıkları anne demokratik tutum ortalamaları, erkeklerin (babaların) ve kadınların (annelerin) algıladıkları anne demokratik tutum ortalamalarına göre anlamlı seviyede yüksektir. Çocukların, erkeklerin (babaların) ve kadınların (annelerin) algıladıkları ebeveyn tutumlarının karşılaştırılmasından elde edilen diğer bir sonuçta, çocukların algıladıkları baba demokratik tutum ortalamalarının, erkeklerin (babaların) ve kadınların (annelerin) algıladıkları baba demokratik tutum ortalamalarına göre anlamlı seviyede yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Çocukların, erkeklerin (babaların) ve kadınların (annelerin) algıladıkları ebeveyn tutumlarının karşılaştırılması sonucunda, çocukların algıladıkları baba otoriter tutum ortalamaları, erkeklerin (babaların) ve kadınların (annelerin) algıladıkları baba otoriter tutum ortalamalarına göre anlamlı seviyede düşük bulunmuştur. Diğer tutumlar arasında ise anlamlı seviyede bir fark bulunamamıştır (bkz. Tablo 4.9).

Tablo 4.9: Çocukların, Erkeklerin (babaların) ve Kadınların (annelerin) Algıladıkları Ebeveyn Tutumları Ortalama ve Standart Sapmaları

Ebeveyn Tutumları	Çocuklar		Erkekler		Kadınlar	
	Ort.	Ss	Ort.	Ss	Ort.	Ss
Anne Demokratik Tutum	4,18	,57	3,68	,75	3,67	,77
Anne Koruyucu-İstekçi Tutum	2,69	,74	2,58	,77	2,68	,77
Anne Otoriter Tutum	2,12	,81	2,30	,90	2,26	,85
Baba Demokratik Tutum	3,81	,86	3,40	,78	3,56	,86
Baba Koruyucu-İstekçi Tutum	2,50	,75	2,61	,81	2,57	,86
Baba Otoriter Tutum	2,18	,84	2,57	,77	2,42	,90

Çocukların algıladıkları ebeveyn tutum ortalamalarının cinsiyete göre karşılaştırılması sonucunda hiçbir ebeveyn tutumu arasında anlamlı seviyede fark bulunamamıştır (bkz. Tablo 4.10).

Tablo 4.10: Çocukların Algıladıkları Ebeveyn Tutum Ortalamalarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

	Kız (N=87)		Erkek (N=61)		t
	Ort.	Ss	Ort.	Ss	
Anne Demokratik Tutum	4,19	,61	4,17	,53	,182
Anne Koruyucu-İstekçi Tutum	2,77	,77	2,57	,69	1,559
Anne Otoriter Tutum	2,13	,88	2,10	,69	,233
Baba Demokratik Tutum	3,87	,93	3,74	,76	,874
Baba Koruyucu-İstekçi Tutum	2,52	,77	2,48	,73	,350
Baba Otoriter Tutum	2,16	,87	2,21	,81	-,346

Kadın (anne) ve erkek (baba) katılımcıların algıladıkları üst kuşak ebeveyn tutum ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda, üst kuşak babaların demokratik tutum ortalamaları kadınlar lehine ($t_{(294)}=2,108$ $p<.05$) yine üst kuşak babaların otoriter tutumu erkekler lehine ($t_{(294)}=2,034$ $p<.05$) anlamlı seviyede yüksekken diğer tutumlar arasında anlamlı seviyede bir fark bulunamamıştır (bkz. Tablo 4.11).

Tablo 4.11: Kadın (anne) ve Erkek (baba) Katılımcıların Algıladıkları Ebeveyn Tutum Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Kadın (N=148)		Erkek (N=148)		t
	Ort.	Ss	Ort.	Ss	
Anne Demokratik Tutum	3,67	,77	3,68	,75	,025
Anne Koruyucu-İstekçi Tutum	2,68	,77	2,58	,77	1,610
Anne Otoriter Tutum	2,26	,85	2,30	,90	-,436
Baba Demokratik Tutum	3,56	,86	3,40	,78	2,108*
Baba Koruyucu-İstekçi Tutum	2,57	,86	2,61	,81	-,598
Baba Otoriter Tutum	2,42	,90	2,57	,77	-2,034*

* $p<.05$

df=294

Kadınların ve erkeklerin yaşlarıyla ebeveynlik tutumları arasındaki ilişkiye yönelik yapılan analiz sonucunda kadınların da erkeklerin de yaşlarıyla koruyucu-istekçi tutumları arasında anlamlı seviyede ve negatif yönde korelasyon katsayıları (sırasıyla -,19 ve -,17 $p<.05$) elde edilirken diğer tutumlarla yaş arasında anlamlı seviyede bir ilişki gözlenmemiştir (bkz. Tablo 4.12).

Tablo 4.12: Kadın ve Erkeklerin Ebeveynlik Tutumları ile Yaşları Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	Demokratik Tutum	Koruyucu-İstekçi Tutum	Otoriter Tutum
Kadın (Anne) Yaşı	-,05	-,19*	-,10
Erkek (Baba) Yaşı	-,09	-,17*	-,03

*p<.05

Anne Baba Tutumları ölçeğinin ulaşılabilirlik-elverişlilik ilkesine göre seçilen örneklem grubundaki katılımcılara uygulanması sonucu elde edilen korelasyon analizi sonuçlarına göre, annelerin demokratik tutumları ile annesinin (r=36. p<.01) ve babasının (r=35. p<.01) demokratik tutumları arasında; annelerin koruyucu-istekçi tutumları ile annesinin koruyucu-istekçi (r=47. p<.01) ve otoriter (r=42. p<.01), babasının koruyucu-istekçi (r=40. p<.01) ve otoriter (r=30. p<.01) tutumları arasında; annelerin otoriter tutumları ile annesinin negatif yönde demokratik (r=-21. p<.01), koruyucu-istekçi (r=34. p<.01) ve otoriter (r=56. p<.01), babasının koruyucu-istekçi (r=40. p<.01) ve otoriter (r=42. p<.01) tutumları arasında ilişki görülmüştür. Aynı yöntemle elde edilen verilerde, babaların demokratik tutumları ile babasının demokratik (r=36. p<.01) tutumları arasında; babaların koruyucu-istekçi tutumları ile annesinin koruyucu-istekçi (r=49. p<.01) ve otoriter (r=49. p<.01), babasının koruyucu-istekçi (r=47. p<.01) ve otoriter (r=36. p<.01) tutumları arasında; babaların otoriter tutumları ile annesinin negatif yönde demokratik (r=-22. p<.01), koruyucu-istekçi (r=34. p<.01) ve otoriter (r=51. p<.01), babasının koruyucu-istekçi (r=43. p<.01) ve otoriter (r=49. p<.01) tutumları arasında ilişki görülmüştür. (bkz. Tablo 4.13).

Ebeveynlik tutumlarının üst kuşak ebeveyn tutumları tarafından ne düzeyde yordandığını tespit etmek için uygulanan regresyon analizi sonucunda kadınların demokratik ebeveyn tutumlarında üst kuşak anne demokratik tutumu ve üst kuşak baba otoriter tutumu; kadınların otoriter ebeveyn tutumlarında üst kuşak anne otoriter tutumu ve baba koruyucu/istekçi tutumu; kadınların koruyucu/istekçi ebeveyn tutumlarında üst kuşak baba koruyucu tutumu ve anne koruyucu/istekçi tutumu;

erkeklerin demokratik ebeveyn tutumlarında üst kuşak baba demokratik tutumu; erkeklerin otoriter ebeveyn tutumlarında üst kuşak baba otoriter tutumu; erkeklerin koruyucu istekçi ebeveyn tutumlarında ise üst kuşak baba koruyucu/istekçi tutumu ve üst kuşak baba otoriter tutumu yordayıcı faktörler olarak görülmüştür (bkz. Tablo 4.14-4.15).

Tablo 4.13: Üst Kuşak Ebeveyn Tutumları ile Kişilerin Ebeveynlik Tutumları Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	Kadın (n=148)			Erkek (n=148)		
	Annenin kendisinin demokratik tutumu	Annenin kendisinin koruyucu tutumu	Annenin kendisinin otoriter tutumu	Babanın kendisinin demokratik tutumu	Babanın kendisinin koruyucu tutumu	Babanın kendisinin otoriter tutumu
Annenin annesinin demokratik tutumu	,36**	,07	-,10	,35**	,12	-,04
Annenin annesinin koruyucu-istekçi tutumu	-,06	,47**	,42**	,01	,40**	,30**
Annenin annesinin otoriter tutumu	-,21**	,34**	,56**	-,14	,40**	,42**
Babanın babasının demokratik tutumu	,19*	,08	-,03	,36**	,04	-,09
Babanın babasının koruyucu-istekçi tutumu	-,10	,49**	,49**	-,06	,47**	,36**
Babanın babasının otoriter tutumu	-,22**	,34**	,51**	-,16	,43**	,49**
Ebeveyn demokratik tutum	,31**	,09	-,08	,39**	,09	-,08
Ebeveyn koruyucu-istekçi tutum	-,08	,51**	,49**	-,03	,46**	,35**
Ebeveyn otoriter tutum	-,24**	,37**	,58**	-,17*	,46**	,50**

*p<.05

**p<.01

Uygulanan regresyon analiz sonucunda kadınların demokratik ebeveyn tutumlarını üst kuşak anne demokratik tutumu % 12,6 ($B= ,340 R^2=.126: F=13,85 p<.00$) ve üst kuşak baba otoriter tutumu negatif yönde % 2,3 ($B=-,171 R^2= .023: F=13,85 p<.00$) olmak üzere toplam % 14,9 oranında yordamaktadır. Kadınların otoriter ebeveyn tutumlarını üst kuşak anne otoriter tutumu % 30,6 ($B= ,413 R^2=.306: F=40,85 p<.00$) ve baba koruyucu/istekçi tutumu % 4,6 ($B= ,266 R^2=.046: F=40,85 p<.00$) olmak üzere toplam % 35,2 oranında yordamaktadır. Kadınların koruyucu/istekçi ebeveyn tutumlarını ise üst kuşak baba koruyucu-/istekçi tutumu % 23,4 ($B= ,309 R^2=.234: F=26,48 p<.00$) ve anne koruyucu/istekçi tutumu % 2,3 ($B= ,246 R^2=.023: F=26,48 p<.00$) olmak üzere toplam % 25,7 oranında yordadığı bulunmuştur (bkz. Tablo 4.14).

Tablo 4.14: Kadınların Ebeveynlik Tutumlarının Üst Kuşak Tutumları Tarafından Yordanma Gücüne Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

YORDAYICI TUTUM							
	Annesinin Demokratik Tutumu		Babasının Otoriter Tutumu				
Demokratik	<i>B</i>	Düz. R^2	<i>B</i>	Düz. R^2	<i>F</i>	<i>p</i>	ΔR^2
	,340	,126	-,171	,023	13,85	,000	,149
	Annesinin Otoriter Tutumu		Babasının Koruyucu-İstekçi Tutumu				
Otoriter	<i>B</i>	Düz. R^2	<i>B</i>	Düz. R^2	<i>F</i>	<i>p</i>	ΔR^2
	,413	,306	,266	,046	40,85	,000	,352
	Babasının Koruyucu-İstekçi Tutumu		Annesinin Koruyucu-İstekçi Tutumu				
Koruyucu-İstekçi	<i>B</i>	Düz. R^2	<i>B</i>	Düz. R^2	<i>F</i>	<i>p</i>	ΔR^2
	,309	,234	,246	,023	26,48	,000	,257

Erkeklerin ebeveynlik tutumlarının üst kuşak tutumları tarafından yordanmasına yönelik regresyon analiz sonuçlarında erkeklerin demokratik ebeveyn tutumlarını üst kuşak baba demokratik tutumu % 12,2 ($B= ,357 R^2=.122$: $F=21,34 p<.00$) olmak üzere toplam % 12,2 oranında yordamaktadır. Erkeklerin otoriter ebeveyn tutumlarını üst kuşak baba otoriter tutumu % 23,6 ($B= ,491 R^2=.236$: $F=46,34 p<.00$) olmak üzere toplam % 23,6 oranında yordamaktadır. Erkeklerin koruyucu istekçi ebeveyn tutumlarını ise üst kuşak baba koruyucu/istekçi tutumu % 21,5 ($B= ,329 R^2=.215$: $F=24,61 p<.00$) ve üst kuşak baba otoriter tutumu % 2,8 ($B= ,236 R^2=.028$: $F=24,61 p<.00$) olmak üzere toplam % 24,3 oranında yordadığı bulunmuştur (bkz. Tablo 4.15).

Tablo 4.15: Erkeklerin Ebeveynlik Tutumlarının Üst Kuşak Tutumları Tarafından Yordama Gücüne Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

YORDAYICI TUTUM							
Babasının Demokratik Tutumu							
Demokratik	B	Düz. R²		F	P	ΔR²	
	,357	,122		21,34	,000	,122	
Babasının Otoriter Tutumu							
Otoriter	B	Düz. R²		F	P	ΔR²	
	,491	,236		46,34	,000	,236	
Babasının Koruyucu-İstekçi Tutumu				Babasının Otoriter Tutumu			
Koruyucu-İstekçi	B	Düz. R²	B	Düz. R²	F	P	ΔR²
	,329	,215	,236	,028	24,61	,000	,243

Annelerin ebeveynlik tutumları erkeklerin ebeveynlik tutumları üzerinde kadınlardan farklı olarak bir etkiye sahip değildir. Analiz sonuçları incelendiğinde kadınların ebeveynlik tutumlarında üst kuşak farklı anne ve baba ebeveynlik tutum kombinasyonlarının etkili olduğu; erkeklerin ebeveynlik tutumlarında ise üst kuşak baba ebeveynlik tutumlarının tekrarlandığı görülmüştür (bkz. Tablo 4.14-4.15).

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın amacı; üst kuşak ebeveynlik tutumlarının kişilerin ebeveynlik tutumlarını yordayıcı etkisinin tespit edilmesidir. Çalışmanın sonucunda kadınların demokratik ebeveynlik tutumlarının üst kuşak anne demokratik tutumu ve negatif yönde üst kuşak baba otoriter tutumunun; kadınların otoriter ebeveyn tutumlarını üst kuşak anne otoriter tutumu ve baba koruyucu/istekçi tutumunun; kadınların koruyucu/istekçi ebeveyn tutumlarını ise üst kuşak baba koruyucu/istekçi tutumu ve anne koruyucu/istekçi tutumunun yordadığı görülmüştür. Erkeklerin ebeveynlik tutumlarının üst kuşak tutumları tarafından yordanmasına yönelik analiz sonuçlarında ise erkeklerin demokratik ebeveyn tutumlarını üst kuşak baba demokratik tutumunun; erkeklerin otoriter ebeveyn tutumlarını üst kuşak baba otoriter tutumunun; erkeklerin koruyucu istekçi ebeveyn tutumlarını ise üst kuşak baba koruyucu/istekçi tutumunun yordadığı görülmüştür.

Anne Baba Tutumları Ölçeğine göre kadınların ve erkeklerin ebeveynlik tutumlarının üst kuşak ebeveynlik tutumları tarafından yordanması karşılaştırıldığında kadınların ebeveynlik tutumlarında üst kuşak farklı anne ve baba ebeveynlik tutum kombinasyonlarının etkili olduğu; erkeklerin ebeveynlik tutumlarında ise üst kuşak baba ebeveynlik tutumlarının tekrarlandığı görülmüştür. Dolayısıyla bu veriden hareket edilecek olursa kadınların anne ve baba ebeveynlik tutumlarının her ikisinden de etkilendiği erkeklerin ise sadece baba ebeveynlik tutumundan etkilendiği görülmektedir. Bu sonucun oluşmasında ataerkil bir toplum geleneğine sahip olunması ve erkek çocukların babaları gibi yetiştirilmesine önem verilmesinin etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca bu veriyi araştırmanın literatür kısmında da değinilmiş olan gözlemleyerek öğrenme üzerinden de yorumlayabiliriz. Gözlemleyerek öğrenmede çocukların aynı cins yetişkinleri taklit etme ve bunun sonucunda benzer davranışları kazanmaları söz konusudur. Veride de erkeklerin üst

kuşak baba tutumlarından etkilenererek kendi ebeveynlik tutumlarını oluşturduğu söylenebilir.

Literatür incelendiğinde Recepov (1991)'un yapmış olduğu bir çalışmada da aile içi ilişkilerde cinsiyete yönelik farklılıklar dikkat çekmektedir. Bu çalışmada Türk gençlerinde anneye olan ilişkinin önemi vurgulanmış ve annelerin erkek ve kız çocuklarının her ikisiyle de ilişkilerinin yüksek olduğu görülürken, babaların erkek çocuklarıyla kız çocuklarına göre daha yakın ilişki kurdukları görülmüştür (Akt. Tezel Şahin, F. ve Cevher, F.N., 2007: 784). Bu bulgudan da görüleceği gibi babaların erkek çocuklarıyla daha yakın ilişki kurması erkek çocuklarının babalarını rol model almasında önemli bir etki yaratabilmektedir.

Ebeveynler, kız ve erkek çocuklarına karşı farklı tutum ve davranışlar gösterebilmektedir. Aile içindeki bu farklı davranışlar, ataerkil toplumsallaşma sürecinde cinsiyet rollerinin öğrenilmesine temel oluşturmaktadır. Genel olarak koruyucu ve müdahaleci ebeveynler çocuklarının cinsiyetlerine göre farklı tutum sergilerler. Koruyucu ve müdahaleci ebeveynler kız çocuklarının bağımsız olmasını tehlikeli olarak gördükleri için kız çocukları üzerinde daha fazla kontrol sağlama çabası içerisine girerler. Toplumumuzda kız çocuklarına daha çok baskı yapıldığı ve koruyucu davranıldığı göz önünde bulundurulduğunda; kız çocuklarının anne babalarını daha otoriter ve koruyucu algılamaları beklenen bir sonuçtur. Bu konuda yapılmış olan araştırmalar incelendiğinde benzer bulgulara da ulaşıldığı görülmüştür. Korap (2013) “algılanan anne baba tutumlarının ergenlerin iletişim becerilerine etkisi” adlı çalışmasında, cinsiyet değişkeni ile ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları arasında anlamlı fark bulmuştur. Elde ettiği bulgulara göre; erkek çocukların ebeveynlerini daha demokratik algıladıkları, kız çocukların ise ebeveynlerini daha koruyucu ve otoriter olarak algıladıkları sonucuna ulaşmıştır (Korap, 2013: 130). Ancak çalışmamızda çocukların algıladıkları ebeveyn tutum ortalamalarının cinsiyete göre karşılaştırılması sonucunda hiçbir ebeveyn tutumu arasında anlamlı seviyede fark bulunamamıştır. Çalışmamızda kadın (anne) ve erkek (baba) katılımcıların algıladıkları üst kuşak ebeveyn tutum ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda, üst kuşak babaların demokratik tutum ortalamaları kadınlar lehine; yine üst kuşak babaların otoriter tutumu erkekler lehine anlamlı seviyede yüksek bulunmuştur.

Kadınların ebeveynlik tutumlarının üst kuşak tutumları tarafından yordanmasına yönelik analiz sonuçları incelendiğinde demokratik, otoriter ve koruyucu istekçi ebeveynlik tutumlarının üst kuşak anne tutumlarından etkilenerek oluşturulmuş olduğu söylenebilir. Bu veriyi de araştırmanın literatür kısmında değinilmiş olan gözlemleyerek öğrenme üzerinden yorumlayabiliriz. Kadınların da annelerini taklit ederek benzer ebeveyn tutumlarını kazanmış olabilecekleri söylenebilir.

Kadın ve erkek ebeveynlik tutumlarının üst kuşak tutumları tarafından yordanmasına ilişkin sonuçların değerlendirilmesinde üst kuşak anne ve baba tutumunun çocuğa örnek model teşkil ettiği ve özdeşim kurulmuş olduğu için kadın ve erkeklerin bu tutumları kendi yaşamında sergilediği ifade edilebilir.

Çalışmamızda çocukların, erkeklerin (babaların) ve kadınların (annelerin) algıladıkları ebeveyn tutumlarının karşılaştırılması sonucunda, çocukların algıladıkları anne demokratik tutum ortalamaları, erkeklerin (babaların) ve kadınların (annelerin) algıladıkları anne demokratik tutum ortalamalarına göre anlamlı seviyede yüksektir. Çocukların, erkeklerin (babaların) ve kadınların (annelerin) algıladıkları ebeveyn tutumlarının karşılaştırılmasından elde edilen diğer bir sonuçta, çocukların algıladıkları baba demokratik tutum ortalamalarının, erkeklerin (babaların) ve kadınların (annelerin) algıladıkları baba demokratik tutum ortalamalarına göre anlamlı seviyede yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Çocukların, erkeklerin (babaların) ve kadınların (annelerin) algıladıkları ebeveyn tutumlarının karşılaştırılması sonucunda, çocukların algıladıkları baba otoriter tutum ortalamaları, erkeklerin (babaların) ve kadınların (annelerin) algıladıkları baba otoriter tutum ortalamalarına göre anlamlı seviyede düşük bulunmuştur. Elde edilmiş olan bu bulgulara göre çocukların, üst kuşağa göre anne ve babalarını daha demokratik algılaması; daha düşük seviyede otoriter algılamaları ebeveynlik rollerinde, temel ihtiyaçların karşılanmasının dışında sevgi unsurunun öneminin farkına varılmış olmasının ve katı bir tutumdan ziyade arkadaşça yaklaşımın ve paylaşımın öneminin farkına varılmış olmasının göstergesi olabileceği söylenebilir.

Ebeveynler, çocuğun doğumundan itibaren ilk etkileşim kurulan kişiler olduğu için çocuğun yaşamında önemli rol almaktadırlar. Çocuğun ebeveynleri ile olan iletişimi

kişilik gelişimini ve çevre ile kurulacak ilişkilerini etkilemektedir. Ebeveynlerinin tutumlarını model alan çocuklar ebeveyn oldukları zaman kendi ebeveynlerinininkine benzer şekilde çocuk yetiştirmeye çalışmaktadırlar. Bu bilgilerden yola çıkarak araştırmamız da üst kuşak ebeveynlik tutumlarının kişilerin ebeveynlik tutumlarını yordayıcı etkisi üzerine temellenmiştir. Literatür incelendiğinde ebeveyn tutumlarına yönelik çalışmaların genel olarak ebeveyn tutumlarının demografik özelliklerle ilişkisi ve ebeveyn tutumlarının çocukların gelişimi üzerindeki etkisi ağırlıkta incelendiği gözlemlenmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde araştırmamız bu alanda literatüre katkı sağlayabilir ve öncül bir nitelik taşımaktadır. Ayrıca araştırmamızda ebeveyn tutumlarının çocuklar tarafından anne tutumları ve baba tutumları olarak iki ayrı şekilde değerlendirilmesi sağlanarak “ebeveyn tutumları” kavramı tek kalıptan çıkartılmıştır. Ebeveynlerin her ikisinin de ayrı tutumlar sergileyebileceği ve çocuklar tarafından bu ayrımın rahat yapılabilmesinin araştırmamızın sonuçlarını etkileyebileceği göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca araştırmamızda ebeveynlerin kendi anne ve babasından algıladığı anne-baba tutumu ile çocuklarının kendilerinden algıladığı anne-baba tutumlarının birbirine ne ölçüde uyumlu olduğu karşılaştırılmıştır. Bu açılardan değerlendirildiğinde de araştırmamız bu alanda öncül bir nitelik taşımaktadır. Araştırmamızın İstanbul da gerçekleştirilmiş olması çalışmanın kısıtlılıkları arasında yer almaktadır. Araştırmamızda üst kuşak ebeveynlik tutumları (demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter) bağımsız değişken, alt kuşak ebeveynlik tutumları (demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter) ise bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Alana katkı sağlaması amacıyla yürütülebilecek benzer çalışmalarda kişilik özellikleri değişkeni de çalışmaya dahil edilebilir.

Çocuklar birçok davranış ve beceriyi aile içinde öğrenmeye başlar. Ebeveynlerin sergiledikleri tutumlar çocuklar tarafından gözlemlenir ve model alınır. Bunun bilincinde olan duyarlı anne babalar, çocuklarının kişisel ve sosyal gelişiminde iyi birer örnek olabilirler. Çocuklarına doğru model olmalarını sağlamak amacıyla ailelere, ebeveyn tutum ve davranışlarının önemine ilişkin eğitim programları düzenlenebilir. İlgili literatür incelendiğinde; bu konuda yapılmış fazla araştırmaya rastlanılmadığından dolayı ebeveyn tutum ve davranışlarının çocuk ve ergenlerin üzerinde etkisi göz önünde bulundurularak ülkemizde bu konuya ilişkin nitelikli çalışmaların arttırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aydoğdu, F. ve Dilekman, M. (2016). Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 11(2): 570-585.
- Baydar, N. (1995). Consequences for children of their birth planning status. *Family Planning Perspectives*, 27: 228-234.
- Bee, H. ve Boyd, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi* (1.Baskı). (O. Gündüz, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2007), 487-539.
- Budak, S. (2017). Psikoloji Sözlüğü (5.basım). Ankara: Sanat Yayınları.
- Bulut, I. (1990). Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı. Ankara: Özgüzeliş Matbaası.
- Bulut, I. (1993). Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi. Anlara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.
- Black, S. E., Devereux, P. J. ve Salvanes, K. G. (2005). The more the merrier? The effect of family size and birth order on children's education. *Quarterly Journal of Economics*, 120: 669-700.
- Demir, E. K. (2007). *Ebeveyn tutum ölçeği* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Demircioğlu, H. (2010). Altı Yaşında Çocuğu Olan Annelere Uygulanan Aile Eğitimi Programının Aile İşlevleri ve Anne Baba Tutumları İle Çocuğun Gelişimi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demirel, F., Üner, A. ve Kırmı, E. (2001). Van ili kırsalındaki annelerin çocuk beslenmesindeki alışkanlıkları ve uygulamaları. *Van Tıp Dergisi*, 8: 18-22.
- Demiriz, S., Öğretim, A. D. (2007). Alt Ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 15(1): 105-122.
- Epözdemir, B. (2013). İlkokul Öğrencilerinin Ailelerinin Aile İşlevleri, Çocuğun Beslenmesindeki Tutum ve Davranışları İle Çocuğun Beden Kitle İndeksi

- Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Erkan, S. ve Toran, M. (2004). Alt sosyo-ekonomik düzey annelerin çocuklarını kabul ve reddetme davranışlarının incelenmesi (Diyarbakır ili örneği). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27: 91-97.
- Ersevim, İ. (2008). *Aile Tedavisi: Örnekleriyle Türleri, Felsefesi ve Terapisi* (1.Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2010). *Çocuk ve Ergen Gelişimi* (7.Baskı). (A. Dönmez, B. Onur ve N. Çelen, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Gerrig, R. J. ve Zimbardo, P. G. (2013). *Psikoloji ve Yaşam: Psikolojiye Giriş* (19. Baskı). (G. Sart, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 2010), 317-324.
- Gladding, S. T. (2015). *Aile terapisi: Tarihi, kuram ve uygulamaları* (İ. Keklik ve İ. Yıldırım, Çev.). Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği.
- Haktanır, G. ve Gülen, B. (1998). Gençlerin Benlik Saygısı Düzeyleri ile Anne Baba Tutumlarını Algılamalarının İncelenmesi, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 5(3): 134-141.
- İkiz, H. (2009). 6 Yaş Grubundaki Çocukların Benlik Algıları İle Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). *Benlik, aile ve insan gelişimi* (3.Baskı). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş* (13.Baskı). İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Karabekiroğlu, K. (2017). *Çocuğuma Nasıl Davranmalıyım?* (5.Baskı). Ankara: Say Yayınları.
- Karakaş, S. ve Eski, R. (Ed.). (2011). *Psikolojiye Giriş*. Konya: Eğitim Akademi Yayınları.
- Kaya, A., Bozaslan, H. ve Genç, G. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18: 208-225.

- Kessler, D. (1991). Birth order, family size, and achievement: Family structure, and wage determination. *Journal of Labor Economics*, 9(4): 413-426.
- Kitapçioğlu, G. ve Yanikkerem, E. (2008). Manisa Doğumevinde doğum yapan kadınların doğurganlık öyküleri, aile planlaması davranışı ve doğum sonrası aile planlaması danışmanlığı. *Ege Tıp Dergisi*, 47: 87-92.
- Korap, N. (2013). Algılanan Anne Baba Tutumlarının Ergenlerin İletişim Becerilerine Etkisi (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kulaksızoğlu, A. (2005). Almanya'daki üçüncü kuşak Türk gençlerinin algıladıkları anne-baba tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (21): 169-182.
- Kulaksızoğlu, A. (2018). *Ergenlik Psikolojisi* (20.Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuzgun, Y. ve Eldeleklioğlu (1999). Anne Baba Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1): 69-77.
- Morris, C. G. (2013). *Psikolojiyi anlamak: Psikolojiye Giriş* (3. Baskı). (H. B. Ayvaşık ve M. Sayıl, Çev. Ed.). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 610-637.
- Nazlı, S. (2016). *Aile Danışmanlığı* (12.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özabacı, N. ve Erkan, Z. (2014). *Aile Danışmanlığı Kuram ve Uygulamalara Genel Bir Bakış* (2.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Özatça, A. (2009). *Ergenelerde Sosyal ve Duygusal Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri* (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Pamuk, S. (2016). *Farklı Anne Baba Tutumlarının Üniversite Öğrencilerinin Kendini Toparlama Gücüne, Problem Çözme Becerilerine ve Karar Verme Davranışlarına Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Plotnik, R. (2009). *Psikolojiye Giriş* (1.Baskı). (T. Geniş, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 2007).
- Santrock, W. J. (2012). *Yaşam Boyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi* (13.Baskı). (G. Yüksel, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sayıl, M. ve Yağmurlu, B. (Ed.). (2012). *Ana Babalık: Kuram ve Araştırma* (1.Baskı). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

- Sertelin, Ç. (2003). *Ebeveyn Tutumlarının Sosyo-Kültürel Yapı ve Aile Fonksiyonları ile İlişkisi*(Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Shebloski, B., Conger, K. J. ve Widaman, K. F. (2005). *Reciprocal links among differential parenting, perceived partiality, and self-worth: a three-wave longitudinal study. Journal of Family Psychology, 19: 633-642*
- Smith, E. E., Hoeksema, S. N., Fredrickson, B. L. ve Loftus, G. R. (2015). *Atkinson ve Hilgard Psikolojiye Giriş*, 14. Edisyon (3. Baskı). (Ö. Öncül ve D. Ferhatoğlu, Çev.). Ankara: Arkadaş Yayınevi, 86-93.
- Solmuş, T. (2011). *Çift, Evlilik ve Aile Terapisi*. İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Stenberg, L. (2013). *Ergenlik* (2.Baskı). (F. Çok, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 1985).
- Şanlı, D. (2007). *Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Şendil, G. (2014). *Ebeveyn Çatışmasının Çocuklar Üzerindeki Etkileri* (1.Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995). *Ailede çocuk eğitimi*. Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Tezel Şahin, F. ve Cevher, F. N.(2007). *Türk Toplumunda Aile-Çocuk İlişkilerine Genel Bir Bakış*.
- Topçu-Kabasakal, H. Z. (2001). *Uyum Sorunlu Çocukların Aile İşlevlerini İyileştirmede Anne Eğitim Gruplarının Etkisi* (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Uzunel, A. (2016). *Lise öğrencilerinin anne-baba tutumları ile mükemmeliyetçi öz-sunum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Kocaeli ili örneği)*.(Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yağmurlu, B., Citlak, B., Dost, A. ve Leyendecker, B. (2009). *Türk annelerin çocuk sosyalleştirme hedeflerinde eğitime bağlı olarak gözlemlenen farklılıklar. Türk Psikoloji Dergisi, 24(63): 1-15*
- Yaprak, B. (2007). *İlköğretim öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumunun diskriminant analiziyle belirlenmesi ve benlik saygısı ile olan ilişkisinin*

değerlendirilmesi üzerine bir uygulama. (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.

Yavuzer, H. (2018). *Ana-Baba ve Çocuk* (28.Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2018). *Çocuk Eğitimi El Kitabı* (38.Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2011). *Ana Baba Okulu: Ana Baba Eğitimi ve Aile İçi İletişim Becerileri* (15.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2013). *Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları* (4.Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.

Yılmaz, T. M. (2009). *Üniversite öğrencilerinin Öz Anlayışları ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

EKLER

EK 1. Anne Baba Tutumları Ölçeği Yönerge ve Demografik Bilgiler Formu

PROTOKOL NO: .....

KATILIMCI BİLGİLENDİRME VE ONAM FORMU

Bu çalışma, psikoloji alanında yapılan bilimsel bir araştırma için veri toplamayı amaçlamaktadır. Çalışmaya katılım tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Araştırmada sizden kimlik belirleyici herhangi bir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamen gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilerek elde edilecek bilgiler bilimsel yayınlar kapsamında kullanılacaktır.

Ölçekler, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek soruları içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz ölçekleri cevaplamayı bırakıp çalışmayı sonlandırmakta serbestsiniz. Araştırmanın sağlıklı ve geçerli sonuçlara ulaşabilmesi için vereceğiniz cevapların samimi ve doğru olmasının çok büyük önemi bulunmaktadır. Sorulan sorulara size en uygun gelen seçeneğe (X) koyarak işaretleme yapmanızı rica ediyoruz. Araştırma ve ölçeklerle ilgili gerekli bilgiler araştırmacılar tarafından size açıklanacaktır. Bu çalışmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederiz. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için selimkaraman92@gmail.com mail adresinden bizimle iletişime kurabilirsiniz.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman varıda kesip çıkabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

Tarih: ..... / ..... / .....

Katılımcının İmzası:

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Lütfen aşağıdaki bilgileri eksiksiz doldurunuz.

1. YAŞINIZ:

2. CİNSİYET: Kadın Erkek

3. KAÇ KARDEŞSİNİZ:

4. KAÇINCI ÇOCUKSUNUZ:

5. MEDENİ DURUM: Bekar Evli Ayrılmış Eşi Vefat Etmiş

6. EĞİTİM DURUMU: İlkokul, ortaokul veya ilköğretim Lise Üniversite ve üstü

7. MESLEK:

8. EKONOMİK DURUM: Düşük Orta Yüksek

EK 2. Erkeklerin ve Kadınların Annelerini Değerlendirdiği Form

ANNE TUTUM ÖLÇEĞİ

Size, ana babaların çocuklarını hangi yöntemlerle eğittiğini, çocuklarına toplumsal davranışlar kazandırırken nasıl davrandığını ifade eden cümlelerden oluşan bir liste verilmiştir. Sizden istenen bu cümleleri okuyup bunların **annenizin** sizi eğitirken genellikle benimsediği davranışlara ne derecede benzediğini, onun tutumuna ne kadar uyduğunu düşünerek cevap kağıdımızdaki seçeneklerden uygun bulduğunuzu işaretlemenizdir.

		Hiç uygun değil	Pek uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Çok uygun
1.	Annem bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2.	Çok yönlü gelişme için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3.	Annem her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4.	Annem her zaman başıma kötü bir şey gelecekmiş gibi beni koruyup kollamıştır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5.	Annemle aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret edemeyeceğim kadar resmidir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6.	Annem arkadaşlarımı eve çağırma izin verir, geldiklerinde ona iyi davranırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7.	Annem elinden geldiği kadar, her konuda benim fikrimi almaya özen gösterir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8.	Annem çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırır onların benden iyi olduklarını söylerdi.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9.	Annem bana hükmetmeye çalışır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10.	Annem bugün bile alışverişe çıkacağım zaman kandırılacağımı düşünerek benimle gelmek ister.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11.	Annem benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12.	Annem fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın olmak istediğim zaman soğuk ve itici davranırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13.	Sorunlarımı annemle rahatlıkla konuşabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14.	Annem, neden bazı şeyleri yapmam ya da yapmamam gerektiğini bana açıklar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
15.	Annemle birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
16.	Annem kendi istediği mesleği seçmem konusunda beni zorlamıştır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
17.	Annem sevmediğim yemekleri bana yarayacağı düşüncesi ile zorla yedirirdi.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18.	Annem sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
19.	Annem kendimi yönetebileceğim yaşlarda bile gittiği her yere beni de götürür, benim evde yalnız kalmamdan kaygılanırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
20.	Annem evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik eder.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
21.	Annem küçük yaşından itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuştur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
22.	Annem küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır; parka, sinemaya götürmeyi ihmal etmezdi.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
23.	Annemin benim gibi evladı olduğu için kendini bahtsız hissettiğini sanıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
24.	Annem okulda başarılı olmam konusunda beni zorlar, düşük not aldığımda beni cezalandırır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
25.	Annem beni kendi emellerine ulaştırmak için bir araç olarak kullanırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
26.	Annem beni daima yapabileceğimden fazlasını yapmaya zorlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
27.	Annem paramı nerelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde denetler.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
28.	Annem her zaman her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
29.	Ona yaklaşmak istediğimde bana sıcak bir şekilde karşılık verir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
30.	Annem bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını aşılamıştır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

31.	Annem cinsellik konusunda karşılaştığım sorunları kendisine anlatmak istediğimde hep ilgisiz kalmıştır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
32.	Annem benim iyiliğimi istediğini, benim için neyin iyi olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
33.	Annem her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
34.	Annem iyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok daha iyisini yapmaz.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
35.	Annem cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konulara ilgi gösteremem.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
36.	Annem aile ile ilgili kararlar alınırken benimde fikrimi öğrenmek ister.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
37.	Annem beni olduğum gibi kabul etmiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
38.	Annem başkalarına benden daha çok önem verir ve onlara daha nazik davranır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
39.	Annem günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
40.	Annem benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

EK 3. Erkeklerin ve Kadınların Babalarını Değerlendirdiği Form

BABA TUTUM ÖLÇEĞİ

Size, ana babaların çocuklarını hangi yöntemlerle eğittiğini, çocuklarına toplumsal davranışlar kazandırırken nasıl davrandığını ifade eden cümlelerden oluşan bir liste verilmiştir. Sizden istenen bu cümleleri okuyup bunların **babanızın** sizi eğitirken genellikle benimsediği davranışlara ne derecede benzediğini, onun tutumuna ne kadar uyduğunu düşünerek cevap kağıdımızdaki seçeneklerden uygun bulduğunuzu işaretlemenizdir.

		Hiç uygun değil	Pek uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Çok uygun
1.	Babam bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2.	Çok yönlü gelişme için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3.	Babam her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4.	Babam her zaman başıma kötü bir şey gelecekmiş gibi beni koruyup kollamıştır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5.	Babamla aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret edemeyeceğim kadar resmidir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6.	Babam arkadaşlarımı eve çağırma izin verir, geldiklerinde ona iyi davranırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7.	Babam elinden geldiği kadar, her konuda benim fikrimi almaya özen gösterir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8.	Babam çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırır onların benden iyi olduklarını söylerdi.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9.	Babam bana hükmetmeye çalışır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10.	Babam bugün bile alışverişe çıkacağım zaman kandırılacağımı düşünerek benimle gelmek ister.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11.	Babam benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12.	Babam fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın olmak istediğim zaman soğuk ve itici davranırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13.	Sorunlarımı babamla rahatlıkla konuşabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14.	Babam, neden bazı şeyleri yapmam ya da yapmamam gerektiğini bana açıklar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
15.	Babamla birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
16.	Babam kendi istediği mesleği seçmem konusunda beni zorlamıştır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
17.	Babam sevmediğim yemekleri bana yarayacağı düşüncesi ile zorla yedirirdi.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18.	Babam sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
19.	Babam kendimi yönetebileceğim yaşlarda bile gittiği her yere beni de götürür, benim evde yalnız kalmamdan kaygılanırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
20.	Babam evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik eder.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
21.	Babam küçük yaşından itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuştur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
22.	Babam küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır; parka, sinemaya götürmeyi ihmal etmezdi.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
23.	Babamın benim gibi evladı olduğu için kendini bahtsız hissettiğini sanıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
24.	Babam okulda başarılı olmam konusunda beni zorlar, düşük not aldığımda beni cezalandırır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
25.	Babam beni kendi emellerine ulaştırmak için bir araç olarak kullanırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
26.	Babam beni daima yapabileceğimden fazlasını yapmaya zorlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
27.	Babam paramı nerelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde denetler.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
28.	Babam her zaman her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
29.	Ona yaklaşmak istediğimde bana sıcak bir şekilde karşılık verir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
30.	Babam bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını aşılamıştır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

31.	Babam cinsellik konusunda karşılaştığım sorunları kendisine anlatmak istediğimde hep ilgisiz kalmıştır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
32.	Babam benim iyiliğimi istediğini, benim için neyin iyi olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
33.	Babam her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
34.	Babam iyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok daha iyisini yapmaz.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
35.	Babam cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konulara ilgi göstermem.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
36.	Babam aile ile ilgili kararlar alınırken benimde fikrimi öğrenmek ister.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
37.	Babam beni olduğum gibi kabul etmiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
38.	Babam başkalarına benden daha çok önem verir ve onlara daha nazik davranır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
39.	Babam günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
40.	Babam benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

EK 4. Çocukların Annelerini Değerlendirdiği Form

ANNE TUTUM ÖLÇEĞİ

Size, ana babaların çocuklarını hangi yöntemlerle eğittiğini, çocuklarına toplumsal davranışlar kazandırırken nasıl davrandığını ifade eden cümlelerden oluşan bir liste verilmiştir. Sizden istenen bu cümleleri okuyup bunların **annenizin** sizi eğitirken genellikle benimsediği davranışlara ne derecede benzediğini, onun tutumuna ne kadar uyduğunu düşünerek cevap kağıdımızdaki seçeneklerden uygun bulduğunuzu işaretlemenizdir.

		Hiç uygun değil	Pek uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Çok uygun
1.	Annem bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2.	Çok yönlü gelişme için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3.	Annem her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4.	Annem her zaman başıma kötü bir şey gelecekmiş gibi beni koruyup kollamıştır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5.	Annemle aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret edemeyeceğim kadar resmidir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6.	Annem arkadaşlarımı eve çağırma izin verir, geldiklerinde ona iyi davranırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7.	Annem elinden geldiği kadar, her konuda benim fikrimi almaya özen gösterir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8.	Annem çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırır onların benden iyi olduklarını söylerdi.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9.	Annem bana hükmetmeye çalışır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10.	Annem bugün bile alışverişe çıkacağım zaman kandırılacağımı düşünerek benimle gelmek ister.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11.	Annem benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12.	Annem fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın olmak istediğim zaman soğuk ve itici davranırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13.	Sorunlarımı annemle rahatlıkla konuşabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14.	Annem, neden bazı şeyleri yapmam ya da yapmamam gerektiğini bana açıklar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
15.	Annemle birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
16.	Annem kendi istediği mesleği seçmem konusunda beni zorlamıştır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
17.	Annem sevmediğim yemekleri bana yarayacağı düşüncesi ile zorla yedirirdi.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18.	Annem sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
19.	Annem kendimi yönetebileceğim yaşlarda bile gittiği her yere beni de götürür, benim evde yalnız kalmamdan kaygılanırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
20.	Annem evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik eder.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
21.	Annem küçük yaşımdan itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuştur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
22.	Annem küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır; parka, sinemaya götürmeyi ihmal etmezdi.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
23.	Annemin benim gibi evladı olduğu için kendini bahtsız hissettiğini sanıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
24.	Annem okulda başarılı olmam konusunda beni zorlar, düşük not aldığımda beni cezalandırırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
25.	Annem beni kendi emellerine ulaştırmak için bir araç olarak kullanırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
26.	Annem beni daima yapabileceğimden fazlasını yapmaya zorlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
27.	Annem paramı nerelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde denetler.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
28.	Annem her zaman her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
29.	Ona yaklaşmak istediğimde bana sıcak bir şekilde karşılık verir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
30.	Annem bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını aşılamıştır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

31.	Annem cinsellik konusunda karşılaştığım sorunları kendisine anlatmak istediğimde hep ilgisiz kalmıştır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
32.	Annem benim iyiliğimi istediğini, benim için neyin iyi olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
33.	Annem her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
34.	Annem iyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok daha iyisini yapmaz.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
35.	Annem cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konulara ilgi gösteremem.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
36.	Annem aile ile ilgili kararlar alınırken benimde fikrimi öğrenmek ister.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
37.	Annem beni olduğum gibi kabul etmiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
38.	Annem başkalarına benden daha çok önem verir ve onlara daha nazik davranır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
39.	Annem günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
40.	Annem benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

EK 5. Çocukların Babalarını Değerlendirdiği Form

BABA TUTUM ÖLÇEĞİ

Size, ana babaların çocuklarını hangi yöntemlerle eğittiğini, çocuklarına toplumsal davranışlar kazandırırken nasıl davrandığını ifade eden cümlelerden oluşan bir liste verilmiştir. Sizden istenen bu cümleleri okuyup bunların **babanızın** sizi eğitirken genellikle benimsediği davranışlara ne derecede benzediğini, onun tutumuna ne kadar uyduğunu düşünerek cevap kağıdımızdaki seçeneklerden uygun bulduğunuzu işaretlemenizdir.

		Hiç uygun değil	Pek uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Çok uygun
1.	Babam bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2.	Çok yönlü gelişme için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3.	Babam her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4.	Babam her zaman başıma kötü bir şey gelecekmiş gibi beni koruyup kollamıştır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5.	Babamla aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret edemeyeceğim kadar resmidir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6.	Babam arkadaşlarımı eve çağırma izin verir, geldiklerinde ona iyi davranırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7.	Babam elinden geldiği kadar, her konuda benim fikrimi almaya özen gösterir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8.	Babam çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırır onların benden iyi olduklarını söylerdi.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9.	Babam bana hükmetmeye çalışır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10.	Babam bugün bile alışverişe çıkacağım zaman kandırılacağımı düşünerek benimle gelmek ister.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11.	Babam benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12.	Babam fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın olmak istediğim zaman soğuk ve itici davranırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13.	Sorunlarımı babamla rahatlıkla konuşabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14.	Babam, neden bazı şeyleri yapmam ya da yapmamam gerektiğini bana açıklar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
15.	Babamla birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
16.	Babam kendi istediği mesleği seçmem konusunda beni zorlamıştır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
17.	Babam sevmediğim yemekleri bana yarayacağı düşüncesi ile zorla yedirirdi.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18.	Babam sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
19.	Babam kendimi yönetebileceğim yaşlarda bile gittiği her yere beni de götürür, benim evde yalnız kalmamdan kaygılanırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
20.	Babam evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik eder.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
21.	Babam küçük yaşından itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuştur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
22.	Babam küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır; parka, sinemaya götürmeyi ihmal etmezdi.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
23.	Babamın benim gibi evladı olduğu için kendini bahtsız hissettiğini sanıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
24.	Babam okulda başarılı olmam konusunda beni zorlar, düşük not aldığımda beni cezalandırır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
25.	Babam beni kendi emellerine ulaştırmak için bir araç olarak kullanırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
26.	Babam beni daima yapabileceğimden fazlasını yapmaya zorlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
27.	Babam paramı nerelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde denetler.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
28.	Babam her zaman her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
29.	Ona yaklaşmak istediğimde bana sıcak bir şekilde karşılık verir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
30.	Babam bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını sağlamıştır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

31.	Babam cinsellik konusunda karşılaştığım sorunları kendisine anlatmak istediğimde hep ilgisiz kalmıştır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
32.	Babam benim iyiliğimi istediğini, benim için neyin iyi olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
33.	Babam her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
34.	Babam iyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok daha iyisini yapmaz.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
35.	Babam cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konulara ilgi göstermem.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
36.	Babam aile ile ilgili kararlar alınırken benimde fikrimi öğrenmek ister.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
37.	Babam beni olduğum gibi kabul etmiştir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
38.	Babam başkalarına benden daha çok önem verir ve onlara daha nazik davranır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
39.	Babam günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
40.	Babam benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Selim KARAMAN

Doğum yeri/yılı: Bakırköy-İSTANBUL/ 18.01.1992

E-mail: selimkaraman92@gmail.com

A.EĞİTİM

2012-2016 İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölümü (Lisans)

2015 - 2016 İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Pedagojik Formasyon Eğitimi

2006-2010 İstanbul- Bahçelievler Lisesi

B. İŞ DENEYİMİ

Güneşli Uğur Lisesi (Psikolojik Danışman ve Rehber, 01.10.2016-Halen)

C. YAYINLAR

Lisans Bitirme Tezi: Beş Faktör Teorisinde Yer Alan Kişilik Boyutlarına Göre Türkler İle Kürtlerin Kendi Etnik Gruplarını ve Birbirlerini Algılama Biçimlerinin İncelenmesi